తెలుగువారి రాజకీయార్థిక జీవితం

కె. బాలగోపాల్

ప్రభుత్వం ప్రకటించే గణాంకాల ద్వారా ఆర్థిక రంగాన్ని గురించి తెలుసుకోవడంలో కొన్ని సమస్యలుంటాయి. 'అన్నిటి గురించీ' గణాంకాలు ఎక్కడా వుండవు. ఒక లక్ష్యాన్ని ప్రమాణంగా పెట్టుకొని సేకరించే గణాంకాలు ఆ ప్రమాణానికి వర్తించే సమాచారాన్ని మాత్రమే ఇస్తాయి. అనుకూలమయిన సమాచారం మట్టుకే కాదు, నిజాయితీ వుంటే ప్రతికూలమయినది కూడా ఇస్తాయి. భారత ప్రభుత్వ గణాంకాల నిజాయితీని అప్పుడప్పుడు ప్రశ్నించడం జరిగిన మాట వాస్తవమే గానీ అది పూర్తిగా అబద్ధపు సమాచారం మట్టుకు కాదు. అయితే అది నిర్దేశించుకున్న ప్రమాణ చట్రానికి వెలుపల వున్న విషయాల గురించి సమాచారం అందులో దొరకడం అసాధ్యం. ప్రస్తుత విషయానికి వర్తించే ఒక ఉదాహరణ చెప్పుకుందాం. మన రాష్ట్రంలోని కోటీశ్వరులు ఇవ్వాళ రకరకాల రూపాలలో డబ్బులు సంపాదించుకుంటున్నారు గానీ, గతంలో భూమిమీద, గ్రామీణ సామాజిక జీవితం మీద, వీళ్ళ తాత ముత్తాతలకు ఉండిన ఆధిపత్యంలో ఈ వర్గం చారిత్రక పునాదులు ఉన్నాయి. ఒక్కడి నుండి ఇక్కడికి రావడానికి వాళ్ళు ప్రయోగించిన బాటలు రెండు ఉన్నాయి. కొందరు వ్యవసాయంలో వచ్చిన అభివృద్ధినీ వ్యవసాయాధారమయిన వర్తకాన్నీ వ్యాపారాన్నీ పరిశ్రమనూ ఆశ్రయించి సంపన్నులయ్యారు. కొందరు ప్రభుత్వ కాంట్రాక్టుల ద్వారానూ రాజకీయాల ద్వారానూ సంపన్నులయ్యారు. ఇందులో మొదటిది మన ప్రభుత్వం ప్రకటించుకున్న 'అభివృద్ధి' చట్రంలో గుర్తింపు పొందిన మార్పే కాబట్టి దానిని గురించి సమాచారం సేకరించడం సాధ్యం అవుతుంది. విశ్లేషించడం సులభం అవుతుంది రెండవ క్రమాన్ని అధికార గణాంకాల ద్వారా అధ్యయనం చేయడం కష్టం. దానికి అధికార భావజాలంలో ఆమోదం లేదు, 'లెజిటిమెసీ' లేదు.

ఒక్క కోటీశ్వరుల గురించే కాదు, ఏ సామాజిక వర్గాన్ని గురించయినా ఇంతే. అభివృద్ధి, ఆధునీకరణ, మిశ్రమ ఆర్థిక విధానం, ప్రణాళికలు, సోషలిజం, సంక్షేమ విధానాలు మొదలయిన అంశాలతో కూడిన అధికార విశ్లేషణా చట్రంలో అంతర్భాగంగా పరిశీలించడానికి పనికొచ్చే సమాచారం మట్టుకే సులభంగా దొరుకుతుంది. మనం విమర్శించినా ఈ చట్రంలోనే విమర్శిస్తూ వుంటాము. తద్వారా -

మనం ఉద్దేశించకుండానే - ఒకవైపు ప్రభుత్వాన్ని విమర్శిస్తున్నట్టు కనబడుతూనే ఆ చట్రాన్ని బలపరుస్తారు. గిరిజనుల కోసం ఐ. టి. డి. ఏ. ఎన్ని వేల ఇళ్ళు మంజూరు చేసిందో, ఎన్ని ఆశ్రమ పాఠశాలలు నిర్మించిందో, ఎన్నివందల ఎకరాల కాఫీ మల్బెర్రీ తోటలు పెంచిందో, మనకు ప్రభుత్వమే చెప్తుంది. ఇదంతా అభివృద్ధి క్రమంలో గిరిజనులను 'సాధారణ జీవన స్రవంతి' లోకి తీసుకురావడం అనే సంక్షేమ చట్రంలోకి వస్తుంది. దానికి కేటాయించిన నిధులు మొత్తం బడ్జెట్‌లో ఎంత శాతమో, పోలీసుల మీదా ఎన్‌జీవోల జీతాల మీదా పెట్టే ఖర్చులో అది ఎంత కొంచెమో, లెక్కగట్టడం కష్టంకాదు. ఆపైన ఆ ప్రాతిపదిక మీద తీవ్రంగా విమర్శించడమూ కష్టంకాదు. ఆ చట్రంలోపల జరిగే విమర్శ ప్రభుత్వాన్ని ఇబ్బంది పెట్టినా అది అంతిమంగా వ్యవస్థ అనుసరించే 'అభివృద్ధి' పథానికి (అంటే ఆర్థిక విధానానికి) బలం చేకూరుస్తుందన్న దూరదృష్టి పాలక వర్గాలలోని ముందు చూపుగల వ్యక్తులకు ఉంటుంది. అందుకే వాళ్ళు విమర్శను యూనివర్సిటీలలోనూ దినపత్రికలలోనూ బంధించి ఈ అధికార భావజాలం పరిధికి అనుగుణ్యమయిన గణాంకాల సౌలభ్యాన్ని కలిగిస్తారు. ఆ పైన సౌలభ్యాన్ని బట్టి సమాచారాన్ని వెతుక్కునే అలసత్వం మిగిలిన కార్యాన్ని పూర్తి చేస్తుంది. 'ఐ టి. డి. ఏ' చట్రాన్ని తిరస్కరించి గిరిజనుల భూమి సమస్య గురించీ ఆకలి సమస్య గురించీ కూలికోసం పట్టణాలకూ ప్రాజెక్టులకూ సాగే వలసల గురించీ అదీ దొరక్కపోతే అడుక్కుతినే వ్యభిచరించీ వెళ్ళదీసే బ్రతుకుల గురించీ తెలుసుకోవాలంటే చాలా కష్టపడాలి. అయితే మనం ప్రతిపాదించే ప్రత్యామ్నాయ చట్రాన్ని గురించి మనకు స్పష్టత వుంటే, నిబద్ధత వుంటే, ఇది అసాధ్యం కాదు. ప్రభుత్వం ప్రకటించే సమాచారాన్ని అధికార చట్రంలోనే విమర్శించే కార్యక్రమానికి పరిమితం కాకుండ, ఆ సమాచారం ఏ మేరకు పనికి వస్తే ఆ మేరకు ఉపయోగించుకొని, ప్రత్యామ్నాయ చట్రానికి అనుగుణ్యమయిన విషయ సేకరణ దానికి వెలుపలే ప్రధానంగా జరుగుతుందన్న అవగాహనతో విశ్లేషణకు పూనుకుంటే ఏ సామాజిక విషయాన్నయినా ప్రజల పరంగా అర్థం చేసుకోవడం అసాధ్యం కాదు.

తెలుగువారి రాజకీయార్థిక జీవితాన్ని దేశ రాజకీయార్థిక జీవితం నుండి వేరు చేసి విశ్లేషించడం సాధ్యం కాదు. ఈ దేశాన్ని గతంలో మొదట బ్రాహ్మణ కుల ధర్మం, ఆ తరువాత మొగలాయి రెవెన్యూ యంత్రాంగం, ఆ పైన బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యం, ఐక్యంగా ఏలాయి. ఆ తరువాత 'స్వతంత్ర' భారత పాలక వర్గాలు ఈ మూడు

లక్షణాలకూ వారసులుగా ఐక్యంగానే ఏలుతున్నారు. ఈ ఏలికకు ఇవ్వాళ ప్రకటించు కొంటున్న రాజకీయ సిద్ధాంత చట్రం ఏదయినా, అసలు లక్ష్యాలుగా ఈ క్రింది వాటిని గుర్తించగలం.

1) దేశంలోని గ్రామీణ, పట్టణ ప్రాంతాల సంపన్నుల ఆస్తులనూ సాంప్రదాయిక అధికారాన్నీ సంరక్షించడం, మరింత పెంపొందింప జేయడం. సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి అవసరాలను తీర్చడం.

2) చాలా వైవిధ్యం వున్న ఈ సంపన్న వర్గాలను ఐక్యంగా ఉంచి ఒకత్రాటి మీద నడిపించడం.

3) శ్రామిక వర్గాలలో వ్యవస్థ పట్ల విశ్వాసం పెంపొందించడం, అది సాధ్యం కానప్పుడు అణచివేత ప్రయోగించడం.

ఇది స్వతంత్ర భారత పాలకుల అజెండా. ఈ అజెండాను వాళ్ళు ఒక నిర్దిష్టమయిన నేపథ్యంలో అమలు చేయవలసి వచ్చింది. ఆ నేపథ్యంలో ఒక అంశం ప్రపంచ వ్యాప్తమయిన సామ్రాజ్యవాద పెత్తనం కాగా, రెండవ అంశం ప్రపంచ వ్యాప్తంగానూ ప్రత్యేకించి భారత దేశంలోనూ ఒక శతాబ్దంపైగా జరుగుతూన్న భూస్వామ్య సామ్రాజ్యవాద వ్యతిరేక పోరాటాలు. ఈ నేపథ్యంలో దోపిడీ వర్గాల ఆస్తులనూ అధికారాన్నీ సంరక్షించి పెంపొందింప జేసే కర్తవ్యాన్ని నిర్వహిస్తూ భారత పాలకులు తమ రాజకీయార్థిక వ్యూహ రచన చేసారు. తెలుగువారి రాజకీయార్థిక జీవితమూ ఇందులో భాగంగానే మార్పులకు లోనయింది.

గతకాలం :

ఈ మార్పులను అర్థం చేసుకునేటప్పుడు గత కాలపు ప్రభావాలను ఏ మేరకు పరిగణనలోకి తీసుకోవాలనే ప్రశ్న వస్తుంది. సాధారణంగా కేవలం బ్రిటిష్ పాలనా కాలాన్నీ అందులోనూ ఒకటి రెండు అంశాలనూ చర్చించి సంతృప్తి పడడం జరుగుతోంది. జమీందారీ రైతువారీ వ్యవస్థలను, కాటన్ దొర కట్టించిన ఆనకట్టలనూ చర్చించి 'చరిత్ర' ను ముగించేయడం జరుగుతోంది. అయితే నూటికి తొంభై శాతం రైతువారీ ప్రాంతం అయిన గుంటూరు ప్రకాశం జిల్లాలకూ సగభాగం జమీందారీ ప్రాంతమయిన కృష్ణా గోదావరి జిల్లాలకూ ఆ కారణం వల్ల సంక్రమించిన తేడాలు స్వల్పం. ఒక్క జమీందారీ కూడ లేని కడప, కర్నూలు, అనంతపురం జిల్లాలకూ

సగభాగం జమీందారీ ప్రాంతమైన చిత్తూరు జిల్లాకూ ఇవ్వాళ కనిపించే తేడాలకు మూలం అక్కడ లేదు. హైదరాబాద్ సంస్థానంలో మహత్తరమైన భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటం నడిచిన వరంగల్ నల్గొండ జిల్లాలు రెవెన్యూ పరిభాషలో 'రైతు వారీ' ప్రాంతమే ! రైతువారీ ప్రాంతంలో అందరూ కష్టంచేసే రైతులు కారు, జమీందారీ ప్రాంతంలో జమీందార్లు మాత్రమే భూస్వాములు కారు. పట్టాదారునికీ ప్రభుత్వానికీ మధ్య మధ్యవర్తులెవరయినా ఉంటారా లేదా అన్నది మాత్రమే ఈ రెండు వ్యవస్థలకూ వున్న తేడా. ఇతరత్రా రెండింటిలోనూ అనేక భూస్వామ్య లక్షణాలు సామాన్యంగా వుండేవి. వందల ఎకరాల భూములుండే భూస్వాములు, గ్రామ పెద్దల [illegible] పెత్తనం, వెట్టిచాకిరీ, కుల పెత్తనం, నడ్డివిరిచే శిస్తు వసూలు. రెండు వ్యవస్థలకూ సామాన్య గుణాలే. గ్రామీణ సామాజిక నిర్మాణంలో కుల వ్యవస్థ సర్వత్రా వున్నదే. ఈ భూస్వామ్య వ్యవస్థను అర్థం చేసుకోవడానికి చరిత్రలో చాలా దూరం పోవాలి. థామస్ మన్రో రాయలసీమలో రైతువారీ వ్యవస్థను ప్రవేశపెట్టగానే పాత చరిత్ర అంతా ఒక్కనాటితో తుడిచిపెట్టుకు పోలేదు. కాటన్ దొర కోస్తాలో ఆనకట్టలు కట్టగానే భూస్వామ్య వ్యవస్థ ఎగిరిపోయి వ్యాపార పంటలూ పెట్టుబడిదారీ సమాజమూ వచ్చేయలేదు.

మన దేశంలో గ్రామాలన్నీ ఒక్క పద్ధతిలో ఏర్పడలేదు గానీ వాటి స్వరూపాన్ని విశదీకరించే ఒక ప్రధాన క్రమం వుంది. స్థిర వ్యవసాయ గ్రామాలు పెద్ద ఎత్తున ఏర్పడడం మొదలయి రెండువేల సంవత్సరాలు గడచినా ఆదిలోని లక్షణాల ముద్ర మన గ్రామాలను ఇంకా వదలలేదు. దాని ఫలితం మన రాజకీయాలనూ వదల లేదు. ఒక వ్యవసాయదారుల బృందం కొంత భూభాగాన్ని నాగలి కిందికి తేవడం ద్వారా గ్రామాలు ఏర్పడ్డాయి. చెరువునీటి పారకంగానీ ఇతర సౌలభ్యంగానీ వున్న పల్లపు భూములు మొదట సాగులోకి వచ్చాయి. ఈ భూముల యజమానులు — అది వ్యష్టి యాజమాన్యంగానీ సమష్టి యాజమాన్యం గానీ — సమీపంలోని మెట్ట ప్రాంతంలో ఇళ్ళు వేసుకొని 'గ్రామం' ఏర్పాటు చేశారు. వీళ్ళంతా సాధారణంగా ఒకే తెగ లేక కులానికి చెందిన వారు. వాళ్ళ కులపెద్ద ఆ గ్రామానికి పెద్ద. వాళ్ళ కుల పంచాయితీ ఆ గ్రామ పంచాయితీ. ఇప్పటికీ చాలా గ్రామాలలో ఏదో ఒక కులం వాళ్ళే - రెడ్డి, కమ్మ, కాపు, వెలమ వగైరా - ఎక్కువగా వుంటారు. అది 'వాళ్ళ' గ్రామంగా పరిగణించబడుతుంది. ఉన్నంతలో మంచి భూములన్నీ వాళ్ళకే వుంటాయి.

ఈ రకంగా ప్రారంభమయిన గ్రామంలోకి క్రమేపీ వేరేవాళ్లు వచ్చి చేరుతారు. వీళ్ళు సాధారణంగా కొంచెం తక్కువ కులం వాళ్ళయి ఉంటారు. వీళ్లు 'గ్రామ పెద్దల' అనుమతితో కొత్తగా భూమిని సాగులోకి తెస్తారు. ఆ భూమి వాళ్ళ స్వంతం కావడానికి సాధారణంగా చాలా కాలం పడుతుంది. వీళ్ళుకాక రకరకాల వృత్తుల వాళ్ళూ వచ్చి స్థిరపడతారు. కూలిచేసే జనంకూడ వచ్చి, ఊరిబయట గుడిసెలు వేసుకొని – 'అంటరానివాళ్ళు' కాబట్టి - వీళ్ళందరి పొలాలలో పనిచేసుకొని బ్రతుకుతారు.

ఈ నిర్మాణాన్ని కుల వ్యవస్థ సిద్ధాంతీకరించింది. తద్వారా సమర్థించింది. బ్రాహ్మణులు దానిని ప్రచారం చేసి వ్యవస్థను నిలబెట్టే భావజాలంగా మలిచారు. అస్సాం నుండి పంజాబువాకా, తమిళనాడు కేరళ రాష్ట్రాలదాకా, గ్రామీణ వ్యవస్థ ఆవిర్భావంలో ఈ నిర్మాణమే ప్రధాన చారిత్రక రూపం. దేశంలో ఏ మూలకు పోయినా గ్రామీణ జీవితం ఈ కారణంగానే ఒకేలాగ కనిపిస్తుంది. మన దేశభక్తులు గొప్పగా చెప్పే సాంస్కృతిక ఐక్యతకు ప్రాతిపదిక ఇక్కడ వుంది. ఈ క్రమంలో ఎన్నడూ పాలుపంచుకోని నాగా మిజో తదితర సరిహద్దు ప్రజలు తమది ఈ దేశం కాదనీ ఈ సంస్కృతి కాదనీ భావించడానికి కారణం కూడ ఇక్కడే వుంది.

ఈ గ్రామీణ వ్యవస్థలో జరిగిన ఉత్పత్తిలో దాదాపు సగభాగాన్ని పాలకవర్గం శిస్తు రూపంలో దోచుకొని బ్రతికింది. ఇందులో రాజులు, రాజన్యులు, అధికారులు, పండితులు, పురోహితులు, వర్తకులేకాక గ్రామపెద్దలూ గ్రామీణ భూస్వాములూ కూడ వున్నారు. శిస్తు వసూలుకు ప్రాతిపదిక మట్టుకు మారుతూ వచ్చింది. మనదేశ చరిత్రలో సత్పరిపాలన, దుష్పరిపాలన అనే మాటలకు అర్థం ఏదయినా ఉంటే ఆ తేడా ఈ యంత్రాంగంలోనే వుంది. ఒక్కొక్కసారి శిస్తు వసూలు నగ్నమైన దోపిడీ రూపంలో ఉండేది. రాజులు శిస్తు వసూలు బాధ్యతను సామంతులకూ ఇతర అధికార్లకూ అప్పజెప్పే వాళ్ళు. వాళ్ళు పంట కోతలప్పుడు గ్రామంమీద దాడి చేసి గ్రామపెద్దల సాయంతో పంటలో శిస్తు వాటాను ధాన్యం రూపంలోనే తీసుకుపోయేవారు. తమ వాటా, గ్రామపెద్దల వాటా, పోగా మిగిలింది రాజుగారికి అప్పజెప్పేవారు. రాజుగారి ఖజానా సంక్షోభంలో పడ్డప్పుడు మరింత అన్యాయమయిన పద్ధతిని ఉపయోగించేవారు. శిస్తు వసూలు చేసే అధికారాన్ని వేలంవేసి (ఇవ్వాళ సారాయి దుకాణాలను వేలంవేసినట్టు) ఎవరు ఎక్కువ శిస్తు వసూలు చేయడానికి

ఒప్పుకుంటే వాళ్ళకు అప్పజెప్పేవారు. ఇంగ్లీష్‌లో దీనిని రెవెన్యూ ఫార్మింగ్ అంటారు. ఈ పద్ధతిని అనుసరించేటప్పుడు రైతులు విపరీతమయిన దోపిడీకీ దౌర్జన్యానికీ గురయ్యేవారు. ఉదాహరణకు తెలంగాణా జిల్లాలలో సాలార్‌జంగ్ సంస్కరణలకు పూర్వం ఈ పద్ధతే అమలులో ఉండేది. దీనిని సంస్కరించిన సాలార్‌జంగ్ గొప్పవాడనిపించుకున్నాడు. అయితే పాత శిస్తు కాంట్రాక్టర్లు కొత్త వ్యవస్థలో దేశ్‌ముఖ్‌లయి తమ దోపిడీని కొత్త రూపాలలో కొనసాగించేసరికి రైతాంగం వారికి వ్యతిరేకంగా సాయుధ పోరాటం చేయవలసి వచ్చింది.

ఢిల్లీ సుల్తాన్ల కాలంలో – ముఖ్యంగా అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ, ఫిరోజ్ తుగ్లక్‌ల పాలనలో – మరి కొంత క్రమబద్ధమయిన రెవెన్యూ యంత్రాంగం వచ్చింది. అది మనకు ఇవ్వాల్టికీ మిగిలి వుంది. భూమిని సర్వే చేయడం, పట్టాలు ఇవ్వడం, పంట దిగుబడిని అంచనా వేసి దానిని బట్టి శిస్తు పరిమాణాన్ని నిర్ణయించడం, సగటు ధరలను అనుసరించి దానిని రొక్కం లోకి మార్చడం, రైతులకు తక్కావీ రుణాలు ఇవ్వడం, కరువు కాటకాలు వచ్చినప్పుడు శిస్తు మాఫు చేయడం, ఇవన్నీ కూడ ఢిల్లీ సుల్తాన్ల కాలం నుండి ఒక్కొక్కటే రూపం తీసుకున్నాయి. ఈ రెవెన్యూ యంత్రాంగాన్ని ప్రవేశపెట్టింది ముస్లిం సుల్తాన్లయినా, వాళ్ళ మతం కులానికి వ్యతిరేకమయినా, వాళ్ళు గ్రామంలోని కుల వ్యవస్థను ముట్టుకోకపోగా, కుల వ్యవస్థలో భాగంగా ఆవిర్భవించిన 'గ్రామ పెద్ద'కు ఈ రెవెన్యూ యంత్రాంగంలో స్థానం కల్పించి తమ అవసరాలకు మలచుకున్నారు. గ్రామం నుండి శిస్తు సక్రమంగా వసూలయ్యేలాగ చూసే బాధ్యత గ్రామ పెద్దది. అందుకే చేసే విధి ఒకటే అయినా ఈ హోదాకు గల పేరు ప్రాంతాన్ని బట్టి సంస్కృతిని బట్టి మారుతూ వచ్చింది. పటేల్, పాటిల్, ముఖియా, ముఖద్దం, చౌదరి, రెడ్డి, గౌడ మొదలైనవి ఆయా ప్రాంతాలలో వాడిన పేర్లు. పై స్థాయి రెవెన్యూ అధికార్లయిన తాసీల్దారు, సుబేదారు మొదలయిన హోదాలను మట్టుకు అన్ని ప్రాంతాలలో ఒకే పేరుతో పిలిచారు.

అంతేకాదు, ముస్లిం రాజ్యాధికారం ఏర్పడిన క్రమంలో వాళ్ళ చేతిలో ఓడిపోయిన హిందూ పాలకులను కూడ రెవెన్యూ యంత్రాంగంలో ఇముడ్చుకున్నారు. 'జమీందార్లు' ఎక్కువగా మొగలాయీల చేతిలో ఓడిపోయిన స్థానిక పాలకులే. వీళ్ళకు శిస్తు వసూలు చేసే బాధ్యతను అప్పజెప్పి స్థానిక పరిపాలనా వ్యవహారాలు చూసుకునే అధికారం ఇచ్చారు. వసూలు చేసిన శిస్తులో కొంత భాగం తమ వాటాగా ఉంచుకొనేవారు. బ్రిటిష్ వాళ్ళు ఈ జమీందార్లకు భూమిపైన యాజమాన్యం

కల్పించి ఈ వ్యవస్థను కొనసాగించారు. ఈ ఒక్క విషయంలోనే కాదు, మొత్తం రెవెన్యూ యంత్రాంగాన్నీ గ్రామీణ సామాజిక వ్యవస్థనూ బ్రిటిష్ వాళ్ళు మౌలికంగా మార్చకుండ తమ అవసరాలకు అనుగుణ్యంగా మలచుకున్నారు. భూమిశిస్తును క్రమబద్ధంగా వసూలు చేసి తద్వారా వీలయినంత ఎక్కువ ఆదాయాన్ని పొందడం బ్రిటిష్‌వారి భూమిశిస్తు విధానానికి కీలకమయిన విషయం. జమీందారీ రైతువారీ వ్యవస్థలు బ్రిటిష్‌వాళ్ళ సృష్టికాదు. గతంలో వున్న భూమి సంబంధాలను సామ్రాజ్య వాదం అవసరాలకు, వాటికొక సాధనమయిన బూర్జువా సివిల్ చట్టానికి, లోబరచు కున్న క్రమంలో ఈ వ్యవస్థలు ఏర్పడ్డాయి. కోస్తా ఆంధ్రలో అప్పటికే వున్న జమీందార్లును కొనసాగించారు. కొంత స్వాతంత్ర్యం వున్న చిల్లర రాజులను జమీందార్లగా లోబరచుకున్నారు. జమీందార్లందరికీ భూమిలో ఆస్తిహక్కు కల్పించారు. రాయలసీమలోని పాలెగాళ్ళతో ఇది సాధ్యం కాలేదు కాబట్టి వాళ్ళను పూర్తిగా అణచివేసి అక్కడ రైతువారీ వ్యవస్థను ప్రవేశపెట్టారు. (అయినా పాలెగారు వ్యవస్థ సామాజిక రాజకీయ అవశేషాలు రాయలసీమను ఇంకా వదలలేదు. అక్కడి రాజకీయ నాయకులలో బూర్జువా పార్లమెంటరీ లక్షణాలకంటె పాలెగాళ్ళ లక్షణాలే ఎక్కువ). బ్రిటిష్ వాళ్ళు రాకపూర్వం మనదేశంలో భూమిమీద సంపూర్ణ యాజమాన్యం చాలా అరుదుగా వుండేది. రకరకాల హక్కులు ఉండేవి. ఎవ్వరికీ పూర్తి యాజమాన్యం లేకుండ రైతుకు, గ్రామపెద్దలకు, గ్రామ ఆయగార్లకు, జమీందార్లకు, రాజులకు, హక్కులుండేవి. బ్రిటిష్‌వాళ్ళు ఈ సంబంధాల సారాంశాన్ని మార్చకుండ వీళ్ళలో ఒకరికి పూర్తి యాజమాన్యం ఇచ్చి తక్కిన వారి హక్కులకు రకరకాల సర్దుబాట్లు చేసారు. ఈ రకంగా ఏర్పడిన వ్యవస్థకు ఒకచోట రైతువారీ వ్యవస్థ అనీ ఒకచోట జమీందారీ వ్యవస్థ అనీ ఒకచోట మహల్‌వారీ వ్యవస్థ అనీ రకరకాల పేర్లు పెట్టారు. ఒకే పాంతంలో కొన్నాళ్ళు ఒక ప్రయోగం కొన్నాళ్ళు మరొక ప్రయోగం చేసారు. దీనినంతా వాళ్ళు రికార్డో ఆర్థిక సిద్ధాంతాలతోనూ జేమ్స్ మిల్ రాజకీయ సిద్ధాంతాలతోనూ సమర్థించుకున్నప్పటికీ, ఉన్న పరిస్థితులను మరీ ఎక్కువగా కదిలించకుండ, భూమిమీద ఒకరికి పూర్తి యాజమాన్యం ఇచ్చి భూమి క్రయవిక్రయాలను ప్రోత్సహించడం అభివృద్ధికి దోహదం చేస్తుందన్న తమ అవగాహనను అమలు చేసే ప్రయత్నం ఫలితమే ఈ వివిధ వ్యవస్థలు. ముఖ్యంగా, గ్రామాలలో కులం ప్రాతిపదికగా ఏర్పడిన సామాజిక నిర్మాణాన్నీ, ఉత్పత్తి సంబంధాలలో కులం పాత్రనూ, వెట్టి చాకిరీ, కట్టు బానిసత్వంవంటి శ్రమరూపాలనూ, గ్రామపెద్దలపూ్యడల్ పెత్తనాన్నీ, బ్రిటిష్ వాళ్లు ముట్టుకోలేదు.

ఆనకట్టలు కట్టడంలోనూ వ్యవసాయ అభివృద్ధికంటే వరదల నివారణ, నౌకా రవాణాకు అవసరం అయిన కాలవల నిర్మాణం, బ్రిటిష్ ప్రధాన ఉద్దేశ్యంఅనిపిస్తుంది. ఆ తరువాతికాలంలోనే, వ్యవసాయ అభివృద్ధి జరిగితే భూమిశిస్తు పెరుగుతుందనీ ప్రజలలో తమ పాలన పట్ల ఆదరాభిమానాలు పెరుగుతాయనీ కూడ గుర్తించినట్టున్నారు. గోదావరికి ఆనకట్ట 1852లోనూ కృష్ణానదికి ఆనకట్ట 1855 లోనూ పూర్తి అయ్యాయి. అంతకుముందు తరచుగా వరదల పాలయిన ఆ రెండు నదుల డెల్టాలు, కరువు పాలయిన ఎగువ ప్రాంతమూ సస్యశ్యామల మయ్యాయి. ఆ సంపద సృష్టించిన మధ్య తరగతి జాతీయ ఉద్యమంలోనూ సంస్కరణ ఉద్యమాలలోనూ ప్రముఖ పాత్ర వహించింది. కాలక్రమంలో ఆ సంపద వర్తకంలోనికీ సినిమా పరిశ్రమలోనికి ప్రవేశించి ప్రస్తుత ఆంధ్ర రాష్ట్రంలోని సంపన్న పాలకవర్గాలలో ఒక ముఖ్యభాగానికి పునాది అయింది. సంఘవ్యతిరేక సాంస్కృతిక వికాసానికీ సాహిత్య రౌడీయిజానికీ కూడ పునాది అయింది.

బ్రిటన్ ఒక పారిశ్రామిక దేశంకాక పూర్వమే బ్రిటిష్ పెట్టుబడి వర్తకపెట్టుబడి రూపంలో భారతదేశంలోనికి ప్రవేశించింది. చివరి రోజులదాకా వర్తకం దాని ప్రధాన లక్ష్యంగానే వుండింది. ఇక్కడినుండి వ్యవసాయ ముడిసరుకులనూ ఖనిజాలనూ కొనుక్కుపోయి పారిశ్రామిక ఉత్పత్తులను మనకు అమ్మేవారు. పారిశ్రామిక ముడి సరుకులుగా ఉపయోగపడగల పంటలను కొంతవరకు ప్రోత్సహించారు. మన రాష్ట్రంలో పాతగుంటూరు జిల్లా (ప్రస్తుత గుంటూరు, ప్రకాశం జిల్లాల) లో పత్తి, పొగాకువంటి పంటలకు 1866 తరువాత ప్రోత్సాహం లభించింది. అప్పటినుండి నిన్న మొన్నవార్తల కెక్కిన పత్తిరైతుల ఆత్మ హత్యలదాకా ఆ ప్రాంతం చరిత్ర సామ్రాజ్యవాద'అభివృద్ధి' తో ముడిపడి వుంది.

'అభివృద్ధి' వల్ల కొంత ప్రయోజనం పొంది ఆ పైన సంక్షోభంలో పడ్డవారి కథ ఇది అయితే, ఎప్పుడూకూడ నష్టమే తప్ప ఏ ప్రయోజనమూ పొందని జనం చరిత్ర తిరుగుబాట్ల చరిత్ర. పెద్దమొత్తంలో వసూలు చేసిన భూమిశిస్తుపట్ల రైతాంగంలో చాలా అసంతృప్తి ఉండింది. అలజడులూ జరిగాయి. కాంగ్రెస్‌వారు పెద్దగా ఉత్సాహం చూపక పోయినా అనేక పోరాటాలూ జరిగాయి. ఆదివాసులు-మనరాష్ట్రంలో ప్రధానంగా తూర్పు గోదావరి ఏజెన్సీలోనూ ఆదిలాబాద్‌లోనూ—ఎడతెరిపి లేకుండా పోరాటాలు చేసారు. 'రంప ఫితూరీలు' బ్రిటిష్‌వారికి పెద్ద తలనొప్పి అయ్యాయి.

పెట్టుబడి ఎక్కడ ప్రవేశించినా అక్కడ ఒక కొత్తదోపిడీ రూపాన్ని ప్రవేశ పెడుతూ అదే సమయంలో ప్రజల సాంస్కృతిక వికాసానికి దోహదంచేసే నూతన భౌతిక జీవితాన్ని వాళ్ళ అందుబాట్లోకి తెస్తుందనే భ్రమను సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి పటాపంచలు చేసింది. పెట్టుబడికి పుట్టినిల్లయిన యూరప్‌లో ఇదిజరిగిందిగానీ వలసలలో జరగలేదు. సామ్రాజ్యవాదానికి ఆ సామర్థ్యంలేదు. అది ఇక్కడి శ్రామికులలో ఏ రక మయిన వికాసానికీ దోహదం చేయకుండ దోపిడీని మట్టుకు పెంచింది. నైసర్గికంగా చాలా అనుకూలంగావున్న ప్రాంతాలనుమినహాయిస్తే ఇతర ప్రాంతాలలో ఆస్తిపరులకు సహితం నాలుగు ఇంగ్లీష్ ముక్కలు నేర్పి ఆస్తిమీద పూర్తి యాజమాన్యం ఇచ్చి కోర్టులచుట్టూ తిప్పిందేగానీ వేరే ఒరగబెట్టిందేమీలేదు. పెట్టుబడి ఎక్కడున్నా తన మూసలో సమాజాన్ని పునర్నిర్మిస్తుందనే భ్రమ ఇవాళ మళ్ళీ కొత్తకొత్త రూపాలలో ముందుకు వస్తోంది. కాబట్టి ఈ చారిత్రక సత్యాన్ని గుర్తించడం అవసరం. బ్రిటిష్ వాళ్ళ రాక తరువాత వందల సంఖ్యలో జరిగిన రైతాంగ గిరిజన తిరుగుబాట్లు ఈ సత్యానికి నిదర్శనాలు.

కమ్యూనిస్టు పార్టీకి వలస దేశాలలో ప్రజాతంత్ర విప్లవాన్ని గురించి సరయిన అవగాహన ఉండి ఉంటే ఈ తిరుగుబాట్లు సంఘటితమై ప్రజావిముక్తి పోరాటాలు అయి వుండేవి. కాని చైనా విప్లవాన్ని 'గుర్తించడానికి' చాలాకాలం తటపటాయిం చిన భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీకి అటువంటి అవగాహనగానీ ప్రోగ్రాం గానీ పంథాగానీ ఏ రోజూ లేవు. అయితే 1940 తరువాత తీవ్రంగా పెరిగిపోయిన రాజకీయార్థిక సంక్షోభ కాలంలో దేశంలో చాలాచోట్ల ప్రజానీకమే పెద్దఎత్తున పోరాటాలకు సంసిద్ధం కాగా, భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ వాటిని ఖండిస్తూ తీర్మానం చేయకుండ వారికి నాయ కత్వం వహించింది. మొత్తంగా రాజ్యాధికారానికి సంబంధించి ఒక అవగాహన లేకుండ స్థానికంగా మహత్తర పోరాటాలు నిర్వహించింది. బ్రిటిష్‌వారికి సామంతు డిగా వుంటూ వారికి కప్పం చెల్లిస్తూ వారి సైన్యాన్ని పోషిస్తూ వారిపాలనా విధానాన్ని అనుకరించాలని ప్రయత్నంచేసిన హైదరాబాద్ నిజాం సంస్థానంలో సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి ఆధ్వర్యంలో విపరీతంగా పెరిగిపోయిన భూస్వామ్య దోపిడీని ప్రతిఘటిస్తూ అప్పటి వరంగల్ నల్గొండ జిల్లాలలో ప్రజ్వరిల్లిన తెలంగాణా రైతాంగ పోరాటం వీటన్నింటిలోనికీ ముఖ్యమయినది.

స్వాతంత్ర్యానంతరం :

బ్రాహ్మణుల కులవ్యవస్థను మొగలాయి రెవెన్యూ యంత్రాంగం తనలో ఇముడ్చుకున్నట్టే, ఆ రెండింటినీ బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాద యంత్రాంగం ఇముడ్చుకున్నట్టే, ఆ మూడింటినీ కూడ స్వతంత్ర భారత పాలనా యంత్రాంగం తనలో ఇముడ్చుకుంది. అయితే ఈలోపలవచ్చిన మార్పులకు-ముఖ్యంగా ప్రజాపోరాటాలకు-కొన్ని రాయితీలు ఇవ్వక తప్పలేదు, కొన్ని సర్దుబాట్లు చేసుకోక తప్పలేదు. ఈ అవిచ్ఛిన్నతను (Continuity) దృష్టిలో పెట్టుకుంటేనే గత నాలుగు దశాబ్దాల చరిత్ర సరిగ్గా అర్థం అవుతుంది.

ప్రజాతంత్ర విప్లవం నిర్వహించవలసిన ఏ కర్తవ్యాన్నీ మన జాతీయోద్యమం పరిపూర్ణం చేయలేదు. పిడికెడు మంది జాగీర్దార్ల జాగీర్లనూ జమీందార్ల ఎస్టేట్లనూ (అదికూడ నష్టపరిహారం ఇచ్చి) రద్దుచేసారుకానీ అసంఖ్యాకంగా వున్న భూస్వామ్య వర్గం ఆస్తులకు ఇబ్బంది కలిగించలేదు. జమీందార్లుకూడ రెవెన్యూ సెటిల్‌మెంట్‌లో పొందిన ఎస్టేట్లు పోగొట్టుకున్నారుగానీ తమ స్వంత భూములుగా పరిగణించిన వాటిని (ఒక్కొక్కసారి కొన్ని వేల ఎకరాల భూములను) దక్కించుకున్నారు. వాళ్ళ సామాజిక రాజకీయ ఆధిపత్యం మాటకొస్తే, దానిని పోగొట్టుకోకపోవడమేకాక, పాలకవర్గ రాజకీయాలలోచేరి ఆ ఆధిపత్యానికి వాళ్లు పార్లమెంటరీ రూపం ఇచ్చుకున్నారు.

ఈ జమీందార్లుపోగా మిగిలిన భూస్వామ్య వర్గం కాంగ్రెస్‌పార్టీ సామాజిక పునాదిలో ముఖ్యభాగం. వాళ్ళను కాపాడటానికి కాంగ్రెస్‌పార్టీ పడిన పాట్లే ఒక చరిత్ర. రైతాంగం జాతీయోద్యమ కాలంలో నిర్వహించిన అనేక పోరాటాలకు రాయితీగా కౌలుదార్ల హక్కులకు రక్షణ కల్పించే చట్టాలను బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమే చేయడం మొదలుపెట్టింది. స్వాతంత్ర్యానంతరం కాంగ్రెస్ ప్రభుత్వం వాటిని కొనసాగించింది. నిజమయిన ప్రజాతంత్ర విప్లవం ఈ సమస్యను 'దున్నేవానిదే భూమి' అనే సూత్రం ప్రాతిపదికగా పరిష్కరిస్తుంది. కౌలుదార్ల పక్షం వహించి వాళ్ళకు భూస్వాముల భూములు ఇప్పిస్తుంది. మనదేశంలో అట్లా చేయకుండ ఇరుపక్షాలనూ సమంగాచూసే బూర్జువా సివిల్ చట్టానికీ రెవిన్యూ యంత్రాంగానికీ రైతులను వదిలేసారు. అసమానులను 'సమంగా' చూడడంద్వారా బలవంతులకు మేలు చేయడమే బూర్జువా చట్టం నీతి కాబట్టి దీనివలన లాభం పొందిన కౌలుదార్లు అల్పసంఖ్యాకులే. కాకుండ, భూమిని కౌలుకిచ్చే అలవాటు ఈ చట్టాలవలన మొదట్లో తగ్గినా, ఈ మధ్యకాలంలో మళ్ళీ

పెరిగింది. అయితే ఇప్పుడు కౌలుకు ఇచ్చేవాళ్ళు చట్టాలకు దొరక్కుండా జాగ్రత్త పడుతున్నారు.

రైతువారీ ప్రాంతంలోని భూస్వాములూ, జమీందార్ల ఎస్టేట్లలోని పెద్ద రైతులూ, కౌలుదారీ చట్టాలను వినియోగించుకోగలిగిన పెద్ద కౌలుదార్లు, స్వాతంత్ర్యానంతర గ్రామీణ వ్యవస్థలో ఒక బలమయిన వర్గంగా స్థిరపడ్డారు. వీళ్ళకు సంప్రదాయకంగా గ్రామాలలో గ్రామపెద్దలుగా వున్న ఆధిపత్యం, అగ్రకుల పెత్తనం, అట్లాగే కొనసాగాయి. చాలా ప్రాంతాలలో వెట్టిచాకిరీ, కట్టుబానిసత్వం, తదితర ఫ్యూడల్ దోపిడీ రూపాలూ కొనసాగాయి. వడ్డీ వ్యాపారంనుండి మిల్లులూ రోడ్డు కాంట్రాక్టుల దాకా సకలగ్రామీణ వ్యవసాయేతర ఆర్థిక వ్యవహారాలలోనూ పెత్తనం వీళ్ళదే. భూమి సీలింగ్ చట్టాలు వీళ్ళ ఆస్తిని దెబ్బతీస్తాయని కాంగ్రెసు పార్టీ కొన్నాళ్ళు ప్రజలను భ్రమింపజేసిందిగానీ అటువంటిదేమీ జరగలేదు. దేశం మొత్తంమీద వ్యవసాయ యోగ్యమయిన భూభాగంలో కేవలం 1 శాతం సీలింగ్ క్రింద మిగులుభూమిగా గుర్తించబడింది (ఇంకొంత భూమి కోర్టు లిటిగేషన్లలో ఇరుక్కుని వుంది). ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోకూడ అదే దామాషాలో 275 లక్షల ఎకరాల సేద్యపు భూమిలో కేవలం 3 లక్షల ఎకరాలు మట్టుకే మిగులుభూమిగా ప్రభుత్వంచేత సేకరించబడింది.

ఈ రకంగా రూపొందిన గ్రామీణ భూస్వామ్య వర్గాన్ని పెట్టుబడిదారీ వ్యవసాయదారులుగా మార్చడానికి భారత ప్రభుత్వం పూనుకుందని ఆర్థికశాస్త్ర పరిశీలకులలో చాలామంది అభిప్రాయపడుతున్నారు. కానీ మనబోటి దేశాలలో పెట్టుబడి పునర్వ్యాప్తికి (extended reproduction) ఏ మాత్రం అవకాశం వుందని ఆలోచించకుండ ఇటువంటి నిర్ధారణలు చేయడంలో అర్థంలేదు. అయితే ఈ వర్గం పెత్తనాన్నీ సంపదనూ మరింత పెంచడానికిమట్టుకు భారత ప్రభుత్వం చాలానే కృషి చేసింది. సంపద (wealth) దానంతట అదే పెట్టుబడి (Capital) కాదని అర్థం చేసుకుంటే ఈ గందరగోళం ఉండదు.

మన రాష్ట్రానికున్న ప్రత్యేకత ఏమిటంటే పట్టణ ప్రాంత ఆర్థికరంగాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి కూడ ఈగ్రామీణ భూస్వామ్య వర్గాన్ని అధ్యయనం చేయవలసి ఉంటుంది. ఉత్తర భారతదేశంలో పట్టణప్రాంత ఆర్థికరంగంలో మార్వాడీ, జైన్, బనియా వ్యాపారస్తులది ప్రధానస్థానంకాగా మనదగ్గర కోమట్లూ మార్వాడీలూ ఆ స్థానాన్ని ఎప్పుడో కోల్పోయారు. దానిని కమ్మ రెడ్డి కాపు బలిజ తదితర 'వ్యవసాయ' కులాలవాళ్ళు ఆక్రమించారు. ఉత్తర భారతదేశంలో వ్యవసాయరంగంలో

బలపడిన జాట్ కులస్తులు ఇంకా అత్యధికంగా వ్యవసాయానికే పరిమితం అయి వున్నారు. మహారాష్ట్రలోని మరాఠీలు మన కమ్మ రెడ్డి కులాలలాగా పట్టణప్రాంత ఆర్థికరంగంలోకి బాగా ప్రవేశించి వున్నప్పటికీ బొంబాయినగరంలో గుజరాతీ మార్వాడీ పార్సీ పెట్టుబడిదే పూర్తిగా పైచేయి. మహేంద్రసింగ్ తికాయత్, శరద్ జోషీలు 'గ్రామీణ' అవసరాలకు ప్రతినిధులుగా చలామణి కావడంలో సాఫల్యం చెందడానికీ అటువంటి పరిణామం ఆంధ్రలో జరగకపోవడానికీ గల కారణాలలో ఇది ఒకటి.

కాబట్టి గత నాలుగు దశాబ్దాలుగా ఆంధ్రుల ఆర్థిక జీవితాన్ని నడిపించిన ప్రధాన సూత్రాన్ని ఒక్క వాక్యంలో ఈ విధంగా నిర్వచించవచ్చును. 'సామ్రాజ్య వాదం గొడుగుక్రింద గ్రామీణ ధనికవర్గాల సంపదనూ ఆధిపత్యాన్నీ పెంపొందింప జేయడం, ఆ సంపద పట్టణాలకు వలసపోవడానికి అవసరం అయిన సౌకర్యాలూ అవకాశాలూ కల్పించడం'. అయితే ఆర్థిక అభివృద్ధి వర్గపోరాట క్రమం కాబట్టి, దేశంలోని వనరులను పంచుకోవడంలో ఈ వర్గంతో పోటీపడే గుత్తపెట్టుబడిదారీ వర్గాన్ని ఒకవైపు, సంపదకు మూలమయిన శ్రామికజనాన్నీ, మధ్యతరగతి రైతాంగాన్నీ ఇంకొకవైపు, నిర్వచనంలోకి చేర్చాలి. గుత్తపెట్టుబడిదారీ వర్గంతో చాలా కాలంపాటు సామరస్యపూరితమయిన ఏర్పాటు కొనసాగింది. ఆ ఏర్పాటు పూర్తిగా గుత్తపెట్టుబడిదారీ వర్గం అవసరాలకే తోడ్పడిందని ఇవాళ వినవస్తూన్న అభిప్రాయం ఆ సామరస్యం విఫలమయిన తరువాత పుట్టిన ఆరోపణే. మధ్యతరగతి రైతాంగానికి 'అభివృద్ధి'లో కొంతచోటు చూపించి తమవైపు తిప్పుకోవాలని ప్రయత్నిస్తూ వున్నారు. ఆ ప్రయత్నం పూర్తిగా విఫలమయిందని అనడానికి వీలులేదుగానీ పాలకవర్గాలు ఆశించినంతగా విజయవంతం కాలేదు. శ్రామిక జనాన్ని రాయితీలతో తమవైపు తిప్పుకోవాలని చేసిన ప్రయత్నం మట్టుకు దాదాపు పూర్తిగా విఫలమయింది. ఇక తుపాకులే మిగిలాయి.

ఈ దృష్టితో గత నాలుగు దశాబ్దాల ఆంధ్రరాష్ట్ర చరిత్రను చూద్దాం. ప్రభుత్వ గణాంకాల ప్రకారం మన రాష్ట్రంలోని వ్యవసాయయోగ్యమయిన భూభాగంలో నాలుగవ వంతు 25 ఎకరాల కంటే ఎక్కువ విస్తీర్ణం వున్న పెద్ద కమతాలకింద వుంది. ఈ పెద్ద కమతాల సంఖ్య మొత్తం కమతాలలో 3.4 శాతం. అయితే ఇది రాష్ట్రంలోని భూస్వామ్య వర్గాన్ని సూచిస్తుందనుకుంటే పొరబాటవుతుంది. 25 ఎకరాల భూమివున్నా కేవలం జీవనానికి మట్టుకు సరిపోయే ప్రాంతాలు రాష్ట్రంలో చాలా

వున్నాయి. 10 ఎకరాలమీద సంవత్సరానికి 1 లక్ష రూపాయల ఆదాయం వచ్చే భూములూ వున్నాయి. అంతేగాక, ఇవ్వాళ గ్రామీణ ప్రాంతాలలో సంపదనూ అధికారాన్నీ సూచించడానికి భూమి ఒక్కటే చాలదు. సహకారసంఘాలు, రైస్‌మిల్లులు, రాజకీయాలు, పైరవీలు, వడ్డీవ్యాపారం, వర్తకం, సినిమాలు, కాంట్రాక్టులు, సామాజిక పెత్తనం మొదలయిన అంశాలన్నింటినీ లెక్కలోకి తీసుకోవలసి ఉంటుంది. అన్నింటినీ లెక్కలోకి తీసుకున్నప్పుడే భూస్వామ్య వర్గాన్ని హేతుబద్ధంగా గుర్తించ గలుగుతాం.

ప్రభుత్వం అనుసరించే 'గ్రామీణ అభివృద్ధి' మౌలికంగా ఈ వర్గం అభివృద్ధే తప్ప మొత్తం గ్రామీణ ప్రజల అభివృద్ధికాదు. మొత్తం గ్రామీణ ప్రజల అభివృద్ధిని సాధించాలంటే మొదట భూసంస్కరణలు అమలుచేయాలి. ఆ పైన భూసార సంరక్షణ మీద, సేద్యపునీటి సరఫరామీద, దృష్టి కేంద్రీకరించాలి. విత్తనాలు, ఎరువులు, మందులు మొదలయినవాటిని దేశనైసర్గిక స్థితిగతులనూ సంప్రదాయక సాంకేతిక విజ్ఞానాన్నీ దృష్టిలో ఉంచుకొని కర్షక బాహుళ్యానికి ఉపయోగపడేటట్టు అభివృద్ధి చేయాలి. గ్రామీణ పేదలకు పని కల్పించేందుకు స్థానిక ముడిసరుకులతో వ్యవసాయేతర ఉత్పత్తిరంగాన్ని అభివృద్ధి చేయాలి.

మనదేశంలో ఇదేదీ జరగడంలేదు. భూసంస్కరణల గురించి గానీ భూసార సంరక్షణ గురించి గానీ గ్రామీణ నిరుద్యోగ సమస్య పరిష్కారాన్ని గురించిగానీ మన ప్రభుత్వాలు ఎక్కడా శ్రద్ధచూపించలేదని వివరించనక్కరలేదు. సేద్యపునీటి అభివృద్ధిని గురించి నిరంతరాయంగా మాట్లాడుతుంటారు కాబట్టి ఏదో చేస్తున్నారన్న అభిప్రాయం కలుగుతుందిగానీ అదికూడ చాలావరకు భ్రమే. మన రాష్ట్రంలో ఇప్పటికీ కేవలం 35% సేద్యపు భూమికి నీటివసతి వుంది. అందులో నాలుగవ వంతును సమకూర్చేది చెరువులు. (తెలంగాణా జిల్లాలలోనయితే 35 శాతం సేద్యపు నీరు చెరువులనుండి వస్తుంది). ఈ చెరువుల మరమ్మతు గురించి గానీ సక్రమ నిర్వహణ గురించిగానీ ఏ రకమైన శ్రద్ధా చూపడంలేదు. అసలు మరమ్మతులకు ప్రత్యేకమైన నిధుల కేటాయింపే లేదు. నీటిపారుదల శాఖకు ఇచ్చే కేటాయింపులో వాళ్ళ జీతాలూ జీపుల ఖర్చులూ ఆఫీసు అద్దె ఖర్చు పోగా ఏమయినా మిగిలితే దానిని చెరువుల మరమ్మతుకు ఉపయోగించాలి. ఈ కారణంగా చెరువులు వర్షాభావం ఉన్నప్పుడు నీళ్ళులేక ఎండిపోతే వర్షాలు బాగా పడినప్పుడు కట్టలకు గండ్లు పడి చుట్టుపక్కల

వున్న పొలాలను నాశనం చేస్తున్నాయి. ఖారీవర్షాలు పడినప్పుడల్లా తెలంగాణ, రాయల సీమ జిల్లాలలోని చెరువులకు ఇదేగతి పడుతూవుంది.

మరొక నాలుగవ వంతు నీటివసతి బావులనుండి వస్తుంది. (రాయలసీమలో నయితే 50 శాతం, తెలంగాణాలో 35 శాతం బావులనుండి వస్తుంది). ఈ నీటి వసతి నిర్వహణ పూర్తిగా వ్యవసాయదారుల వ్యక్తిగత బాధ్యతే. భూమిగర్భంలోని జల వసరులను పెంపొందింపజేసే బాధ్యత వాళ్ళకు సాధ్యంకాదు, ప్రభుత్వం చేపట్టదు. ఇక మిగిలింది ఏమిటంటే ఎవరికి వాళ్ళు తమ స్తోమతనుబట్టి బ్యాంకులలో అప్పులు చేసి బావులు తవ్వించుకోవడం, ఎలక్ట్రిసిటీ డిపార్ట్ మెంట్ వారికి లంచాలు మేపి బావులకు కరెంటు కనెక్షన్లు పెట్టుకొని పంప్ సెట్లు పెట్టుకోవడం, గొట్టపు బావులు వేసుకోవడం. బ్యాంకులకు పెట్టుబడి సమకూర్చడం వినా ప్రభుత్వానికి వేరే బాధ్యత లేదు.

ఇక మిగిలిన సగం సేద్యపు నీరు నదులనుండి వస్తుంది. నదులకు ప్రాజెక్టులు కడుతున్నారుగానీ ఈ ప్రాజెక్టులు ఎక్కువగా విదేశీ అప్పులమీద ఆధారపడి ఉంటు న్నాయి. ఉదాహరణకు మనరాష్ట్ర అభివృద్ధిలో ఘనంగా చెప్పుకొనే నాగార్జునసాగర్ ప్రాజెక్టు పి. ఎల్-480 డబ్బులతో కట్టింది. ఆ తరువాత వచ్చిన ప్రాజెక్టులు ప్రపంచ బ్యాంకు పెట్టుబడితో కట్టినవి. ఈ అప్పులు ముట్టడంలోనూ తీర్చడంలోనూ వున్న ఇబ్బందుల వల్ల ప్రాజెక్టులు చాలా మందకొడిగా నడుస్తున్నాయి. మన రాష్ట్రంలో చిన్నవీ పెద్దవీ మొత్తం 40 నదులు ఉన్నాయి. అన్నింటిలోనూ కలిపి మొత్తం ప్రతీ సంవత్సరం 18,500 కోట్ల ఘనపు మీటర్ల నీరు అందుబాట్లో ఉంటుంది. అయితే అందులో సరిగ్గా సగం మట్టుకే మనం ప్రాజెక్టులద్వారా వినియోగించు కుంటున్నాం. మిగిలినది వృధాగా సముద్రంలోకి పోతోంది.

విత్తనాలు, ఎరువులు, పురుగుల మందులు, కొత్తపంట రకాలు మొదలయిన వాటి విషయానికొస్తే, హరిత విప్లవానికి పూర్వమయినా ఆ తరువాతయినా వీటి విష యంలో ప్రభుత్వం వైఖరి విస్తృత అభివృద్ధికాదు, మన నైసర్గిక స్థితిగతులకూ సాంకేతిక సామర్థ్యానికీ అనుగుణ్యమైన అభివృద్ధీకాదు. దానికి ప్రజల చొరవ చాలా కావలసి ఉంటుంది. ప్రజలు 'అభివృద్ధి'ని తమదిగా భావించవలసి ఉంటుంది. అందుకు వేరే వ్యవస్థ అవసరం అవుతుంది. ప్రజల చొరవమీద కాక సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడిమీద ఆధారపడే 'అభివృద్ధి' పంథా వికృతమైన ప్రగ తిని మట్టుకే సాధిస్తుంది. అది సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి అవసరాలనూ ఆ పెట్టుబడికి

లాభాలనూ సమకూరుస్తుంది. సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి దేశంలోకి ప్రవేశించడానికి అవసరమయిన 'మార్కెట్'ను తయారుచేస్తుంది. భూస్వామ్యవర్గం సంపదనూ పెత్తనాన్నీ పెంచుతుంది. మధ్యతరగతి రైతాంగంలో ఆశలు పెంచి వాళ్ళను సామ్రాజ్యవాద సంక్షోభంలోకి లాగుతుంది. కూలివాళ్ళ కూలిరేట్లు పెంచినట్టే చూపించి ధరల పెరుగుదలతో దానిని వమ్ము చేసి, వాళ్ళ పేదరికాన్నీ అణచివేతనూ పెంచుతుంది.

ఇది పెట్టుబడికి ఎక్కడయినా వుండే లక్షణమే కదా అనవచ్చును. కానీ మన బోటి పరాధీన దేశాల స్థితి ఏమిటంటే ఇక్కడ పెట్టుబడికి సమగ్రమయిన వ్యాప్తి కూడ ఉండదు. వేగంగానూ అనాయాసంగానూ వ్యాపించగల మేరకు మట్టుకే వ్యాపిస్తుంది. కృష్ణా గోదావరి నదుల పుణ్యాన మనం వ్యవసాయ అభివృద్ధి చాలానే సాధించాం. అయితే ఈ అభివృద్ధి నైసర్గికంగా అనుకూలమయిన ప్రాంతాలకు మట్టుకే పరిమితం అయింది. మన ప్రమేయం లేకుండ ప్రవహించే నదీజలాలకు మనకు కష్టంలేకుండ ఎవరో సమకూర్చిపెట్టే పెట్టుబడితో ఆనకట్టలు కట్టుకున్నాం (ఆ తరువాత అప్పులు తీర్చడానికి కష్టపడాలనుకోండి—కాని అది ఎప్పుడో కదా!) అంతేతప్ప భూజలాలను పెంపొందింపజేయడానికి గానీ వాననీళ్ళు వృథాకాకుండ చెరువులలోకి మళ్ళించడానికి గానీ ఎటువంటి ప్రయత్నమూ చేయడం లేదు. నిజానికి మొత్తం నీటి వనరులను శాస్త్రీయంగా వినియోగించుకుంటే ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో నూటికి నూరు శాతం సేద్యపు భూమికి నీరు దొరుకుతుందని నిపుణుల అంచనా. అయితే దీనికి చాలా శ్రమ కావలసి ఉంటుంది. పెట్టుబడికి అంత 'ఆసక్తి' లేదు. ఉండి వుంటే అనంతపురం, మహబూబ్ నగర్ జిల్లాలు ఎండిపోయేవికావు. కాలం చెల్లిపోయిన పెట్టుబడి ఆధిపత్యాన్ని కూలదోసి శ్రామిక రాజ్యం ఏర్పరచిన నాడే ఆ శ్రమ సామాజికంగా సాధ్యం అవుతుంది. అది జరిగిననాడే రాయలసీమ జిల్లాలనూ తెలంగాణా దక్షిణార్థాన్ని ఎడారి కాకుండ కాపాడుకోగలుగుతాం. ప్రస్తుతానికి మట్టుకు వ్యవసాయ 'అభివృద్ధి' కాటన్‌దొర నాంది పలికిన చట్రంలోనే వుండిపోయింది.

కాగా, ఈ 'అభివృద్ధి' ఫలితంగా పుట్టిన సంపదకు పెట్టుబడి లక్షణాలు పెద్దగా లేవు. మన రాష్ట్ర ఆర్థిక స్థితిగతులను గురించి నివేదికలు సమర్పించుకున్నప్పుడల్లా రాష్ట్ర ప్రభుత్వ అధికారులు ఈ విషయాన్ని వాపోతుంటారు. ఖనిజ వనరులలో మన రాష్ట్రం బీహార్, ఒరిస్సా, మధ్యప్రదేశ్‌ల తరువాత చెప్పుకోదగ్గ స్థానంలో వుంది. ఇక్కడి వ్యవసాయ అభివృద్ధి నుండి పుట్టిన సంపదకు పెట్టుబడి లక్షణాలు ఉండి

వుంటే అది ఈ వనరులను గుప్పిట్లోకి తీసుకొని రాష్ట్రాన్ని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి చేసి వుండేది. అయితే 'తెలుగు' పెట్టుబడి సినిమాలలోను కాంట్రాక్టులలోను చూపించిన ఆసక్తి తన చుట్టూ వున్న పారిశ్రామిక ముడి వనరులలో ఎన్నడూ చూపలేదు. బయటి పెట్టుబడి కూడ చాలా పరిమితంగానే ఆసక్తి చూపిస్తోంది. ఈ కారణంగా మనం పారిశ్రామికంగా వెనకబడ్డ రాష్ట్రాల జాబితాలో వున్నాం. గత పదేళ్ళ కాలంలో భారత ప్రభుత్వ పెట్టుబడీ బహుళజాతి పెట్టుబడీ హైదరాబాద్ పరిసర ప్రాంతంలోనూ విశాఖపట్నంలోనూ ప్రవేశించి 'అభివృద్ధి' జరుగుతోందనే భ్రమ కలిగిస్తున్నాయి. అయితే అది సహజ సిద్ధమయిన పరిణామం కాదు, నిలదొక్కుకో గల పరవడీ కాదు. స్థానిక పెట్టుబడి వ్యవసాయాధారమయిన పరిశ్రమకూ, అంతకు రెండు రెట్లు వర్తకం, హోటళ్లు, సినిమాలు, కాంట్రాక్టులు మొదలయిన తృతీయరంగ (tertiary sector) వ్యవహారాలకూ పరిమితం అయింది. ఆంధ్ర రాష్ట్ర నికర ఉత్పత్తిలో సగం (50 శాతం) వ్యవసాయంలో జరుగుతుండగా, మూడవ వంతు (33 శాతం) తృతీయ రంగంలోను, ఆరవవంతు (17 శాతం) పరిశ్రమలలోను జరుగుతోంది (ఇవి 1982 - 83 గణాంకాలు). కాగా, పారిశ్రామిక రంగంలోని నికర ఉత్పత్తిలో 54 శాతం వ్యవసాయాధారమయిన పరిశ్రమలో జరుగుతోంది. 52 శాతం పారిశ్రామిక కార్మికులు ఈ రంగంలో పనిచేస్తున్నారు. వ్యవసాయాధారమైన పరిశ్రమకు ఎక్కువగా పరిమితం కావడం దానంతటదే 'వెనుకబాటుతనం' కాదు. అయితే పెట్టుబడి ఈ రంగంలో సాధించిన సాంకేతిక ప్రగతి మృగ్యం. సాంకేతికంగా పురోగమిస్తూన్న పారిశ్రామిక రంగం స్వల్పమేకాక, అందులోని పెట్టుబడి స్థానిక పెట్టుబడికాదు. విదేశ పెట్టుబడితో ముడిపడివున్న ప్రభుత్వ పెట్టుబడి, లేక ప్రైవేటు గుత్తపెట్టుబడి. దీని చలవ వల్లనే హైదరాబాద్‌కు విశాఖపట్టణానికి కృత్రిమమయిన 'ఆధునిక' ముస్తాబు గత పదేళ్ళ కాలంలో వచ్చింది.

మన విశ్లేషణ అప్పుడే కొంచెం తలక్రిందులుగా నడుస్తోందని గమనించాలి. అధికార గణాంకాలే సమాచారం అనుకోగానే ఆ గణాంకాలకు ప్రాతిపదిక అయిన సిద్ధాంతమూ మన విశ్లేషణలోనికి దిగుమతి అయింది. పాలక వర్గాలూ వారి అర్థశాస్త్ర నిపుణులూ ఉపయోగించే అభివృద్ధి సంబంధమైన సిద్ధాంత చట్రాన్ని అరువు తీసుకొని 'అభివృద్ధి' జరగలేదని విమర్శిస్తున్నాం. కాని నిజానికి భారత పాలక వర్గాలకు 'అభివృద్ధి' — సోషలిస్టు అభివృద్ధిగానీ పెట్టుబడిదారీ అభివృద్ధిగానీ — సాధించడం ప్రధాన లక్ష్యం కాదు. సోషలిజం పూర్తిగా బూటకం కాగా, పెట్టుబడిదారీ అభివృద్ధిని

సాధించడానికి అవసరమయిన పునర్వ్యాప్తి సామర్థ్యం పరాధీన పెట్టుబడికి లేదు. కనీసం రోడ్లూ రవాణా సౌకర్యాలూ కూడ ఈ 40 ఏళ్ళలో పెరగలేదంటే ఈ అభివృద్ధి సామర్థ్యం ఎంతో మనకు అర్థం అవుతుంది. మన రాష్ట్రంలోని రైలు రూట్లూ రహదార్లూ బ్రిటిష్ వాళ్ల రూపొందించినవే. ఈ నలభై ఏళ్ళలో మనకు కొత్త రహదార్లు రూపొందించవలసిన అవసరం రాలేదు. బ్రిటిష్ పెట్టుబడి భారతదేశంలోనికి వచ్చినప్పుడు ఒక కొత్త వ్యవస్థాగతమైన మార్పు వచ్చిందనే దానికి చిహ్నంగా కొత్త రహదార్లూ పట్టణాలూ ఏర్పడ్డాయి. ప్రాచీనకాలం నుండి మన దేశంలో ప్రముఖ పట్టణాలుగా వున్న పాట్నా, సూరత్, భరుచ్, మచిలీపట్నం మొదలయినవి తమ అవసరాలకు సరిపోక వాళ్ల మద్రాసు, కలకత్తా, బొంబాయి నగరాలను నిర్మించారు. అవే కాలక్రమంలో ప్రధాన నగరాలయ్యాయి. వాటిని ఇతర ప్రాంతాలకు కలుపుతూ రైలు మార్గాలూ రహదార్లూ వేసారు. వాళ్ళు వెళ్ళిపోయి నలభై ఏళ్ళైనా మనకు కొత్త అవసరాలు ఏర్పడలేదు. కొత్త రవాణా వ్యవస్థ అవసరం రాలేదు. అవే రైల్వే లైన్ల మీద బొగ్గు రైళ్ళ బదులు డీసిల్ రైళ్ళు, ఇప్పుడు కరెంటు రైళ్ళు నడుపుకుంటున్నాం. గ్రాండ్ ట్రంక్ రోడ్ అని వాళ్ళు పేరుపెట్టిన దానికి జాతీయరహదారి అని పునర్నామకరణం చేసి ఫోర్డు, డాడ్జి లారీల బదులు ఆల్విన్–నిస్సాన్ ట్రక్కులు నడుపుకుంటున్నాం. పెట్టుబడి బ్రిటిష్ వలస వాదుల చట్రాన్ని దాటి వ్యాపించి వుంటే రవాణా వ్యవస్థ కూడ వ్యాపించి ఉండేది. అదీ జరగలేదు, ఇదీ జరగలేదు.

కాబట్టి 'అభివృద్ధి' అనే ప్రమాణాన్ని పక్కకు పెట్టి భారత పాలనా యంత్రాంగం అజెండాగా మనం మొదట్లో చెప్పుకున్న మూడు పాయింట్లను చర్చించుకుందాం.

సామ్రాజ్యవాదానికి మనబోటి దేశాలలోని అన్ని వనరులూ అందరు ప్రజలూ అక్కరలేదు. ఇక్కడి వ్యాపారస్తులూ పెట్టుబడిదారులూ వ్యవసాయదారులూ సామ్రాజ్యవాదం అవసరాలకు తగినట్టు వారి వారి వ్యవహారాలను రూపొందించుకోవాలి. అంటే స్వంత సాంకేతిక పరిజ్ఞానం, స్వావలంబన, అంటూ అతిశయాలకు పోకూడదు. ఇక్కడి ప్రభుత్వాలూ అందుకు అనుగుణంగా నడుచుకుంటూ దిగుమతులకూ ఎగుమతులకూ విదేశీ 'సహాయ సహకారాలకూ' అడ్డం రాకుండ ఉండాలి. ఉపనిర్మాణ (infrastructural) అవసరాలను సమకూర్చాలి. ఇకపోతే, జనాభాలో 10 లేక 15 శాతం సామ్రాజ్యవాదం ఉత్పత్తిచేసే సరుకులనూ సాంకేతిక ప్రక్రియలనూ కొనుక్కోవడానికీ వినియోగించుకోవడానికీ అవసరమయిన స్తోమతనూ

సామాజిక సంస్కృతినీ కలిగివుండాలి. ఆ 10 లేక 15 శాతం వినా మిగిలిన జనం అలజడులు చేయకుండ, 'శాంతి భద్రతలకు' విఘాతం కలిగించకుండ బ్రతకాలి. పట్టణ ప్రాంత పెట్టుబడిదారులూ వర్తకులూ పెద్ద ఉద్యోగస్తులూ గ్రామీణ ప్రాంత భూస్వాములూ ఈ 10 లేక 15 శాతం జనాభాలోకి వస్తారు.

సామ్రాజ్యవాదానికి అవసరమయిన ఈ భూమికను తయారుచేస్తూ అదే సమయంలో దేశంలోని పెట్టుబడి దార్లూ వ్యాపారస్థులూ భూస్వాముల అవసరాలను కూడ ప్రభుత్వం సమకూరుస్తుంది. వీటిని సమకూర్చడం కేవలం సామ్రాజ్యవాదం అవసరాలను సాధించడానికే అనే తప్పుడు అవగాహన విస్తృతంగా వుంది కాబట్టి, అది భారత రాజ్యాంగం విడిగా కూడ కాంక్షించే విషయమేనని నొక్కి చెప్పాలి. భారత ప్రభుత్వం కేవలం సామ్రాజ్యవాదం ఏజెంటు మట్టుకే కాదు, సకల దోపిడీ వర్గాల అవసరాలను సమన్వయపరచి సమకూర్చే ఏజెంటు. ఈ సమన్వయంలో వైరుధ్యాలు తలెత్తవని కాదు. తలెత్తుతుంటాయి. కాని అవి అప్పుడప్పుడు తీవ్ర సంక్షోభాలకు దారితీసినా, ఎవరికీ 'ప్రాణాంతకం' కావు.

మన రాష్ట్రానికి వచ్చేటప్పటికి ఈ స్థానిక దోపిడీ వర్గాల గురించి చర్చించడానికి గ్రామీణ భూస్వామ్య వర్గంతో మొదలుపెట్టి దాని పట్టణ ప్రాంత వ్యాప్తినీ పురోభివృద్ధినీ చర్చించడం సబబుగా వుంటుందని పైన చెప్పుకున్నాం. ఈ వర్గం పురోభివృద్ధికి కేంద్ర రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు చాలానే చేసాయి. భూసంస్కరణలను వమ్ముచేసి వాళ్ళ ఆస్తులను ఏ రకంగా కాపాడిందీ వివరించనక్కరలేదు. ఆ పైన ప్రపంచ బ్యాంకునుండి అప్పుచేసి 1400 కోట్ల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టి మొదటి 6 ప్రణాళికల కాలంలో తుంగభద్ర, నాగార్జునసాగర్, శ్రీరాంసాగర్, వంశధార, సోమశిల, శ్రీశైలం, పోలవరం ప్రాజెక్టులు కట్టారు (కడుతూవున్నారు అంటే ఇంకా సబబుగా వుంటుందేమో-నీటిలో మొదటి రెండు తప్ప తక్కినవేవీ పూర్తయినట్టులేదు). ఇప్పుడు నీళ్ళున్నాయో లేవో తెలియని తెలుగుగంగ కాలవ తవ్వుతున్నారు. బావులకూ ఇళ్ళకూ రైస్ మిల్లులకూ సినిమా టాకీసులకూ కరెంటు పెట్టుకోవడానికి రాష్ట్రాన్ని దాదాపు నూటికి నూరుశాతం విద్యుదీకరించారు. 1983 నాటికి 4 లక్షల వ్యవసాయ బావులకు కరెంటు పంప్ సెట్లు వచ్చాయి (మరొక 2.5 లక్షల బావులకు డీసెల్ పంప్ సెట్లు పెట్టారు). సేద్యపు నీరు లభించే భూభాగం 64 లక్షల ఎకరాల నుండి 112 లక్షల ఎకరాలకు పెరిగింది (అయినప్పటికీ నదీజలాలలో సగభాగం వృధా అవుతున్నాయనీ, 35 శాతం వ్యవసాయ భూభాగానికి మట్టుకే నీరు లభిస్తోందని చూసాం).

సేద్యపునీటి సౌకర్యం పెరగడం వల్ల కేవలం భూస్వాములే లాభపడలేదు, మామూలు రైతులూ ప్రయోజనం పొందారు. అయితే సేద్యపు నీటితోనూ దానిని ప్రాతిపదికగా చేసుకున్న ప్రగతి పంథాతోనూ వచ్చిన రకరకాల (ద్రవ్య, వాణిజ్య, నైసర్గిక) సంక్షోభానికి తట్టుకొని నిలదొక్కుకుని ఆస్తులు బాగా పెంచుకున్నది భూస్వామ్యవర్గం మట్టుకే. మామూలు రైతాంగం కొంత ప్రయోజనం పొంది, మరిన్ని ఆశలు పెంచుకొని, ఆ పైన సంక్షోభానికి తట్టుకో లేక నానా ఇబ్బందులకూ గురవుతున్నారు. కొన్ని చోట్ల ఈ మధ్య ఆత్మహత్యలు సహితం చేసుకుంటున్నారు.

సేద్యపు నీటినేకాక ద్రవ్య సహాయం కూడ ప్రభుత్వం స్తోమత గల వ్యవసాయ దారులకు పెద్ద ఎత్తున అందజేస్తోంది. వ్యవసాయ సహకార బ్యాంకుల పేరుతో ప్రధానంగా రిజర్వ్ బ్యాంక్ పెట్టుబడితో పనిచేసే రుణ సంస్థలను చాలా కాలం క్రితమే ప్రారంభించినారు. గ్రామీణ స్థాయిలో ఇవ్వాళ 8000కు పైగా సహకార బ్యాంకులున్నాయి. సాలీనా 500 కోట్ల రూపాయల అప్పులు ఇస్తున్నాయి. ఇవికాక, బాంకుల జాతీయకరణ తరువాత పెద్ద వాణిజ్య బ్యాంకుల గ్రామీణ బ్రాంచీలు, వ్యవసాయ అభివృద్ధి శాఖలు, భూమి తనఖా బ్యాంకులు (ఇప్పుడు వీటి స్వభావం మార్చకుండ పేరుమార్చి భూమి అభివృద్ధి బ్యాంకులంటున్నారు), మూడు నాలుగు జిల్లాలకు ఒక గ్రామీణ బ్యాంకు (సరస్వతీ, శ్రీ విశాఖ, కాకతీయ, నాగార్జున, చైతన్య, రాయలసీమ మొదలైన పేర్లతో) ప్రారంభించారు. ప్రతీ సంవత్సరం కొన్ని వేల కోట్ల రూపాయలు వ్యవసాయదారులకు ఈ ద్రవ్య సంస్థలనుండి అప్పులుగా ఇస్తున్నారు. 1987-88లో కేవలం స్వల్పకాల రుణాలే 1136 కోట్ల రూపాయలు ఇచ్చారు. ఈ అప్పులలో అధికభాగం సక్రమంగానూ అక్రమంగానూ భూస్వామ్య వర్గాల చేతిలోకి పోవడమే కాక, ఈ అప్పుల కోసం జరిగే పైరవీలు, సిఫారస్‌లు, సహకార బ్యాంకులమీద పెత్తనమూ, భూస్వామ్య వర్గాల చేతిమీదుగానే జరుగుతాయి. గ్రామ పెద్దలుగా తమకు సాంప్రదాయికంగా వుండే స్థానాన్నీ గ్రామీణ సహజ నిర్మాణంలో కుల వ్యవస్థకు ఉండే పాత్రనూ వినియోగించుకొని వీళ్ళు ఈ పెత్తనం చలాయిస్తున్నారు. సామాన్య రైతాంగాన్ని అందుకోసం తమ వెంట సమీకరించుకొంటున్నారు. ఈ పెత్తనం వీళ్ళకు ఎంత లాభదాయకంగా వుందంటే ఆదర్శవంతమయిన ఆర్థిక సంబంధాలకు నిదర్శనంగా భావించే సహకార సంఘాల ఎన్నికలు కుల విద్వేషాలకూ హింసాకాండకూ ఆలవాలమయ్యాయి. వంగవీటి మోహన రంగారావు హత్య ద్వారా రాష్ట్ర రాజకీయాలలో తీవ్ర సంక్షోభానికి దారితీసిన పరి

స్థితులకు నాంది పలికిన సంఘటనగా పేర్కొనే దేవినేని మురళి హత్య రెండేళ్ళ క్రితం నిర్వహించిన సహకార సంఘాల ఎన్నికలప్పుడు జరిగిందని గుర్తుంచుకోవాలి.

ఇదంతా 1950లలోనే ప్రారంభం అయింది. 1967 తరువాత ఈ మార్పులకు కొనసాగింపుగా 'హరిత విప్లవం' మొదలయింది. 1966-67 సంవత్సరాలలో దేశాన్ని కుదిపేసిన కరువుకు సమాధానంగా ఆహార ఉత్పత్తిని సత్వరం పెంచేందుకు ఈ విప్లవాత్మక కార్యక్రమాన్ని చేపట్టినట్టు ప్రభుత్వం చెప్పుకుంటుంది. ఆ తొందరను ఆసరా చేసుకొని ప్రపంచ బ్యాంకు తన ఆదేశాలను (ప్రపంచ పెట్టుబడి అవసరాలకు అనుకూలమయిన పంథాను) భారత ప్రభుత్వం మీద రుద్దిందని పరిశీలకులు విమర్శిస్తారు. ఈ రెండూ వాస్తవాలే కానీ 1950ల నుండి భారత ప్రభుత్వం అనుసరిస్తూవున్న గ్రామీణ విధానానికి హరిత విప్లవం కొనసాగింపు అన్న వాస్తవాన్ని కూడ గుర్తించాలి. భారత ప్రభుత్వం కేవలం అంతర్జాతీయ పెట్టుబడికి మాత్రమే ఏజెంటనే పాక్షికమైన అవగాహన వివిధ రూపాలలో ప్రచారంలో ఉండడం వల్ల అది గ్రామీణ ధనిక వర్గాల అవసరాలను కేవలం కాకతాళీయంగా కాక ఒక పద్ధతి ప్రకారం సాధిస్తోందన్న వాస్తవం మరుగున పడుతుంది.

అయితే ఈ మార్పు కూడ వనరుల రీత్యా, ఉప నిర్మాణం రీత్యా, అనుకూలంగా వున్న ప్రాంతాలకు మాత్రమే పరిమితం అయింది. సామ్రాజ్యవాద పెట్టుబడి ఆసక్తి తీసుకున్న మేరకు మాత్రమే జరిగింది. మన రాష్ట్రంలో వరి, జొన్న, ప్రధానమయిన పంటలు. 275 లక్షల ఎకరాల సేద్యపు భూమిలో 91 లక్షల ఎకరాలలో వరి, 53 లక్షల ఎకరాలలో జొన్నపంట, వేస్తున్నారు. జొన్నలు ఎక్కువగా పండించేది రాయలసీమ, తెలంగాణా వంటి వెనుకబడ్డ ప్రాంతాలలో అందులోనూ ఎక్కువగా పేదరైతులు పండిస్తారు. అయితే 'హరిత విప్లవం' ఫలితం ఎక్కువగా కనబడేది వరిపంటలో. వరిపంటలో 70 శాతం అధిక దిగుబడినిచ్చే కొత్త విత్తనాలతో సాగుచేస్తూండగా, జొన్న పంటలో 85 శాతం ఇంకా సంప్రదాయిక పద్ధతిలోనే సాగు చేస్తున్నారు. పప్పు ధాన్యాల సాగు హరిత విప్లవం తరువాత తగ్గు ముఖం పట్టింది. నూనెగింజలకు కూడ కొంత కాలం ఇదే గతి పట్టింది గానీ 1980 తరువాత రాయలసీమ జిల్లాలను విపరీతంగా పీడించిన కరువు కాలంలో వేరుశెనగ అక్కడి వ్యవసాయ దారులకు ప్రధాన ఆధారం కావడంతో మళ్ళీ కొంచెం పెరిగింది. అయితే ఇది సేద్యపు భూభాగంలో పెరుగుదలే గానీ

ఉత్పాదకతలో పెరుగుదల కాదు. ఉత్పాదకత విషయంలో పప్పుధాన్యాలుగానీ నూనె గింజలుగానీ సాధించిన అభివృద్ధి స్వల్పం. నీటి పారుదల సౌకర్యంలేని సామాన్య రైతాంగం ఎక్కువగా పండించేది జొన్నలు, పప్పుధాన్యాలు, వేరుశెనగ, నువ్వులు మొదలయిన పంటలు. వీళ్ళకు 'హరిత విప్లవం' ఒరగబెట్టిందేమీ లేదు.

అంతే కాకుండ 'హరిత విప్లవం' ప్రవేశపెట్టిన సేద్యపు పద్ధతులకు అధిక పెట్టుబడి అవసరం. విత్తనాలు, ఎరువులు, మందులు, బావులకు మోటార్లు, డీసెల్ మొదలయినవాటి కోసం వేలరూపాయల డబ్బు ఖర్చుపెట్టుకోవాలి. బావులకు కరెంటు కనెక్షన్ల కోసం ఎలెక్ట్రిసిటీ బోర్డు సిబ్బందికి వేల రూపాయల లంచాలు ఇచ్చుకోవాలి. అస్తవ్యస్తమయిన కరెంటు సరఫరావల్ల మోటార్లు పాడయితే మరమ్మతులకు ఖర్చు పెట్టుకోవాలి. స్తోమత వున్న పెద్ద వ్యవసాయదారులు ఈ భారానికి తట్టుకొని అధిక లాభాలు సంపాదించుకొని 'హరిత విప్లవం' ఫలితంగా లక్షాధికారులయ్యారు. అంతేగానీ మొత్తంగా వ్యవసాయ ఉత్పత్తి పుంజుకోలేదు. హరిత విప్లవం పూర్వకాలానికీ తరువాతి కాలానికీ వ్యవసాయ ఉత్పత్తి పెరుగుదల రేటును పోల్చి చూస్తే గణనీయమైన పెరుగుదల లేదని నిపుణులు అంటారు. కానీ కొంతమంది భూస్వాములూ ధనికరైతులూ మట్టుకు లాభపడినమాట వాస్తవం. వాళ్ళను అనుకరించి తాముకూడ 'ఆధునిక' వ్యవసాయ పద్ధతులను అలవర్చుకున్న మధ్యతరగతి రైతులు మట్టుకు పంట విఫలమైనప్పుడల్లా అప్పుల పాలవుతున్నారు. రెండు మూడు పంటలు వరసగా విఫలం అయితే ఇంక కోలుకోలేని స్థితి ఏర్పడుతోంది. ప్రకాశం, గుంటూరు జిల్లాల పత్తి రైతుల గురించి ఇప్పటికే ప్రస్తావించాం. గత రెండేళ్ళగా గోదావరి డెల్టాలో వచ్చిన వరదలు మరొక రెండేళ్ళకూడ వస్తే అక్కడి రైతాంగమూ ఇదే స్థితిని ఎదుర్కొంటారు. ఇతర రాష్ట్రాలలో ఈ సమస్య ఇప్పటికే పెత్తందార్ల నాయకత్వంలో నడిచే 'రైతాంగ ఉద్యమాల'కు దారితీసింది.

శరద్ జోషి, మహేంద్రసింగ్ తికాయత్‌ల నాయకత్వంలో పుట్టిన ఉద్యమాలలోని 'పాజిటివ్' అంశం ఈ సంక్షోభమే. మన రాష్ట్రంలోనూ అటువంటి ఉద్యమాలు రాగల పరిస్థితులున్నాయి. సామ్రాజ్యవాద భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటాలలో భాగంగా ఈ ఉద్యమాలకు ప్రజాతంత్ర విప్లవశక్తులు నాయకత్వం వహించకపోతే ఇతర రాష్ట్రాలలోలాగ ఇక్కడకూడ అవి హరిత విప్లవంవల్ల లాభపడిన భూస్వామ్య

వర్గం చేతిలోకి పోతాయి. ఆ వర్గం గ్రామాలలో పట్టణ నాగరికతపట్ల వుండే వ్యతిరేకతను ఆసరా చేసుకొని తన పెత్తనాన్ని ఈ ఉద్యమాల ద్వారా మరింత పటిష్టం చేసుకుంటున్నారు. ఈ మధ్య పుట్టిన కర్షక పరిషత్ మీటింగ్‌లలో భూస్వామి, హోటళ్ళ యజమానీ, కోటీశ్వరుడూ అయిన చంద్రబాబునాయుడు ఇస్తున్న ఉపన్యాసాలు వింటే ఈ విషయం చక్కగా అర్థం అవుతుంది.

అయితే ఈ మార్పులు భారత పాలకవర్గాలు తమ 'అభివృద్ధి' పంథాగా ప్రకటించుకొని చేపట్టిన చర్యల ఫలితంగా వచ్చినవి. మొదట్లో అన్నట్టు ఈ మార్పులను మట్టుకే విశ్లేషిస్తే మనకు విషయం పూర్తిగా అర్థం కాదు. వ్యవసాయ ఆధునీకరణకు అనుకూలంగా వున్న ప్రాంతాలలో అనుసరించిన ఈ వ్యూహమే కాక వేరే అనేక అప్రకటిత రూపాలలోనూ గ్రామీణ భూస్వామ్యవర్గం గత నలభై ఏళ్ళలో లాభపడింది. వీటిలో ప్రధానంగా చెప్పుకోవలసింది కాంట్రాక్టులు, రాజకీయాలు. వ్యవసాయ అభివృద్ధికి నైసర్గికంగా అనుకూలంగా లేని ప్రాంతాలలోని గ్రామీణ భూస్వామ్య వర్గం కాంట్రాక్టులూ, రాజకీయాలూ, పైరవీలూ తదితర రూపాలలో లక్షలు సంపాదించి బలపడింది. వ్యవసాయాధారమైన సంపదకు కృష్ణా గోదావరి డెల్టాలు ఉదాహరణ అయితే ఈ రెండవ మార్గానికి నెల్లూరు జిల్లాను ఉదాహరణగా చెప్పుకోవచ్చును. అయితే రాయలసీమ తెలంగాణాలలోని అన్ని జిల్లాల నుండీ ఈ రకమయిన ఉదాహరణలు దొరుకుతాయి.

ఈ రెండురకాల 'అభివృద్ధి'కీ సహకార బ్యాంకులు, ఇతర రూపాలలో లభ్యమయ్యే ప్రభుత్వ పెట్టుబడీ, పంచాయతీ స్థాయినుండి పార్లమెంటు స్థాయిదాకా విస్తరించిన రాజకీయ సంబంధాలూ, ప్రభుత్వం చేపట్టిన ప్రగతి పథకాలూ, ఎంతగా ఉపయోగపడ్డాయో భూస్వామ్యవర్గానికి సంప్రదాయికంగా గ్రామాలలో వున్న పెత్తనమూ, కులవ్యవస్థ, కుల అభిమానం అంతగా ఉపయోగపడ్డాయి. ఈ సంప్రదాయిక సంబంధాలు భూస్వాముల 'అభివృద్ధి'కి ఒకవైపు ఉపయోగపడుతూ అదే సమయంలో తాము బలపడుతున్నాయి. బ్యాంకులలో అప్పులు సంపాదించడానికీ ఎన్నికలలో వోట్లు సంపాదించడానికీ, పరిశ్రమలకు లైసెన్సులూ రుణాలూ సంపాదించడానికీ కాంట్రాక్టులు దొడ్డిదారిన సంపాదించడానికీ, సకల రాజకీయ ఆర్థిక వ్యవహారాలకూ కులం ఒక బలమయిన సాధనంగా ఉపయోగపడుతూ ఆ క్రమంలో తాను మరింత బలపడుతూ వుంది. (అయితే వెనుకబడ్డ కులాలవాళ్ళు ఉద్యోగాల కోసమో సీట్లకోసమో తమ కులాన్ని వాడుకుంటే మట్టుకు ఈ కాంట్రాక్టర్ల బిడ్డలంతా రోడ్లోకి

వచ్చి 'ప్రతిభ' నాశనమయి పోతోందనీ కులతత్వం పెరిగిపోతోందనీ ఊరేగింపులు తీస్తారు).

ఈ విధంగా ప్రకటిత అప్రకటిత 'అభివృద్ధి' ఫలితంగా గ్రామీణ సంపన్న వర్గం సంపాదించుకున్న సంపదలో కొంత భాగం మట్టుకే వ్యవసాయరంగంలో తిరిగి మదుపు పెడుతున్నారు. పోనీ పారిశ్రామిక రంగానికి తరలిస్తున్నారా అంటే అదీ లేదు. వ్యవసాయానికీ పరిశ్రమలకూ అవసరమయిన పెట్టుబడి అంతా భారత ప్రభుత్వమో దేశీయ విదేశీయ గుత్తపెట్టుబడిదారులో సమకూరుస్తున్నారు. నీటిపారుదల ప్రాజెక్టులకూ, కరెంటు ఉత్పత్తికీ, డీసెల్ సప్లైకీ, గ్రామీణ బ్యాంకుల మూలధనానికీ, ప్రభుత్వరంగంలో ఉత్పత్తి అయ్యే ఎరువులకూ అవసరమైన పెట్టుబడి ప్రభుత్వం నుండే వస్తుంది. ఆ ప్రభుత్వం గ్రామీణ ధనికవర్గంమీద ఆదాయపు పన్ను సహితం విధించదు. మరి వాళ్ళ సంపదనంతా వాళ్ళు ఏంచేస్తున్నారంటే విలాసవంతమైన జీవన విధానంలోనూ, ఇళ్ళూ ఇళ్ళస్థలాలవంటి స్థిరాస్తుల కొనుగోలులోనూ, సినిమాలూ, సారాయి దుకాణాలూ, హోటళ్ళు తదితర 'తృతీయ'రంగ వ్యవహారాలలోనూ మదుపు పెడుతున్నారు. మన రాష్ట్రంలో ఈనాటికీ పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి కంటే వర్తకమూ హోటళ్ళలో జరిగే వ్యాపారమూ ఎక్కువ. (ఉదాహరణకు 1982-83 సం॥లో రాష్ట్ర పారిశ్రామిక ఉత్పత్తి 413 కోట్ల రూపాయలు కాగా, వర్తకమూ హోటళ్ళూ, రెస్టారెంట్లలో జరిగిన వ్యాపారం 470 కోట్ల రూపాయలు).

సంప్రదాయక వర్తక వర్గాలయిన కోమట్లు, మార్వాడీలు తదితర వైశ్య కులాల కంటే మన రాష్ట్రంలోని పట్టణప్రాంత వ్యాపారరంగంలో గ్రామాల నుండి తరలి వచ్చినవారి ప్రాబల్యమే ఎక్కువ అని పైన చెప్పుకున్నాం. వీళ్ళు సంఖ్యలో అధికులేకాక రాజకీయంగా వైశ్యుల కంటే బలవంతులు. గ్రామాలతో వీరికి నేటికీ వున్న సజీవసంబంధాలు ఈ బలానికి కారణం. వీళ్ళల్లో చాలామందికి గ్రామాలలో భూములున్నాయి. లేనివాళ్ళు కూడ సంప్రదాయక సంబంధాలను - ముఖ్యంగా కులం ప్రాతిపదికమీద ఏర్పడిన సంబంధాలను— కొనసాగిస్తూ తమ రాజకీయ పురోగమనం కోసం వాడుకుంటున్నారు. తమ కులాలకు చెందిన సామాన్య రైతులను తమ రాజకీయ పునాదిగా వాడుకుంటున్నారు. వీళ్ళ నాయకత్వానికి సంప్రదాయకమైన 'లెజిటిమెసీ' వుంది. కాబట్టి రైతులు వీళ్ళను సులభంగా అనుసరిస్తున్నారు. దీని వలన రైతాంగం యొక్క రాజకీయ చైతన్యం బాగా బలహీనపడుతోంది. రాయలసీమ దీనికి చక్కటి ఉదాహరణ. 'పెద్దరెడ్డి' మాటను బట్టి నడుచుకోవడం రాయల

సీమ గ్రామీణ సంస్కృతి. అసలు రెడ్డి అంటేనే గ్రామ ముఖ్యుడు అని అర్థం. అది ఈనాటికీ రాయలసీమలో ఒక స్పష్టమయిన కులంకాదు. ఈ పెద్దరెడ్లు పోను పోను కాంట్రాక్టర్లయి, గనుల యజమానులయి, సినిమా థియేటర్ల ఓనర్లయి, కోటీశ్వరులయ్యారు. బోర్ పంపులు వేసుకునీ బావులకు కరెంటు పెట్టుకునీ వరి సాగు నుండి పళ్ళతోటల పెంపకం దాకా అన్నిరకాల వ్యవసాయమూ చేస్తున్నారు. ఆపైన రాజకీయ నాయకులూ అయ్యారు. వీళ్ళే కాంగ్రెస్ నాయకులు, వీళ్ళే తెలుగు దేశం నాయకులూ, వీళ్ళే శ్రీబాగ్ ఒప్పందాన్ని గురించీ కృష్ణానది మిగులు జలాల గురించీ గణాంకాలు వల్లించేవాళ్లు, వీళ్ళే నాటుబాంబులూ నాటుతుపాకులూ తయారు చేయించి ముఠాలుగా తయారయి హత్యలూ గృహదహనాలూ చేయించే వాళ్ళు, మళ్ళీ వీళ్ళే రాయలసీమను కరువు నుండీ కాటకాల నుండీ విముక్తిచేసే రాయలసీమ విమోచనోద్యమ నాయకులు. ఈ పాలెగాళ్ళ నాయకత్వం చలామణి కావడానికి రాయలసీమలో తరతరాలుగా వున్న సామాజిక సంస్కృతే తప్ప వేరే కారణం లేదు. ఇతర ప్రాంతాలలోనూ - ఇంత స్పష్టంగా కాకున్నా — ఇదే సామాజిక వాస్తవం మనకు కనబడుతుంది.

భారత పాలనా యంత్రాంగం అజెండాలో మొదటి విషయంగా చెప్పుకున్నది- ఆస్తిపరుల సంపదనూ ఆధిపత్యాన్నీ పెంపొందించడం — మన రాష్ట్రంలో ఈ విధంగా అమలయింది. కాలక్రమంలో ఈ ప్రోగ్రాం సంక్షోభంలోపడి పాలకవర్గాల మధ్య సామరస్యం — అజెండాలోని రెండవ అంశం— బాగా దెబ్బతినింది. మొదట్లో 'జాతీయ ఆర్థిక విధానం'గానూ 'జాతీయ అవసరాల'గానూ భావించినవీ పాలకవర్గాల లోని అన్ని సెక్షన్ల చేతా ఆమోదింప జేసినవీ కేవలం గుత్తపెట్టుబడికీ సామ్రాజ్య వాద పెట్టుబడికీ మట్టుకే ఉపయోగపడ్డాయనీ తక్కిన వారంతా నెహ్రూచేతా, ఇందిరా గాంధీ చేతా మోసగించబడ్డారనీ ప్రాంతీయ సంపన్నుల వర్గంనుండి ఒక బలమయిన వాదన బయలుదేరింది. 'ఈనాడు' దినపత్రిక సంపాదకీయాలూ యలమంచిలి శివాజీ వంటి పరిశీలకుల విశ్లేషణలూ తెలుగువారికి ఈ వాదనను బాగా పరిచితం చేసాయి. జనాకర్షణీయంగా ఈ వాదనను మలచడానికి పట్టణాలపట్ల గ్రామాలలో ఉండే వ్యతిరేకతనూ విదేశీ సంస్కృతిపట్ల ప్రజాసామాన్యంలో ఉండే వ్యతిరేకతనూ చాలా చాకచక్యంగా వినియోగించుకుంటున్నారు. తెలుగుదేశం పార్టీ రాజకీయాలకు ఒక సిద్ధాంత ముసుగంటూ ఏదయినా వుంటే అది ఈ వాదనే. ఈ వాదనకు అనుబంధంగానే కేంద్ర - రాష్ట్ర సంబంధాల గురించి, ఫెడరల్ వ్యవస్థ గురించి అలజడి

ఆందోళనా జరుగుతోంది. నిజానికి కాంగ్రెస్ పార్టీ రూపొందించిన ఆర్థిక విధానం సకల పాలక వర్గాల అవసరాలనూ తీర్చేదే అయినప్పటికీ అది పారిశ్రామిక పురోభివృద్ధిని తన వ్యూహానికి పునాదిగా ఎంచుకున్నందువల్ల పైకి చూడడానికి ఈ వాదనలలో కొంత సత్యం ఉందన్న భ్రమ కలగకపోదు.

పరాధీన పెట్టుబడికి ఉండే పరిమితుల కారణంగా మరికొన్ని సమస్యలు వచ్చాయి. ముఖ్యంగా ఈ నలభై ఏళ్ళలో ప్రాంతీయ అసమానతలు బాగా పెరిగాయి. వెనుకబడ్డ ప్రాంతాలు సంపన్నవర్గాలు తమ అవసరాలు ఈ వ్యవస్థలో సరిగ్గా తీరడం లేదని భావించడం, వెనుకబాటుతనం కారణంగా అసహనంగా వున్న ప్రజానీకాన్ని సమీకరించి ఉద్యమాలు నడపడం, దేశంలోచాలా చోట్ల జరిగింది. (అన్ని 'ప్రాంతీయ' ఉద్యమాల స్వభావమూ ఇదేనని అనడం లేదు. అది సరయిన అవగాహన కాదు.) మన రాష్ట్రంలో 1969లో ప్రారంభమయి మూడేళ్ళపాటు బలమైన ఉద్యమంగా నడిచిన ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమం, చాలాకాలంగా అస్తవ్యస్తంగా నడుస్తూన్న రాయలసీమ కరువుసమస్య పరిష్కార ఉద్యమం, ఈ కోవకు చెందినవి. ఆర్థికప్రగతికి సంబంధించిన అన్ని సూచికలలోనూ తెలంగాణా రాయలసీమ ప్రాంతాలు కోస్తాకంటే బాగా వెనుకబడి వున్నాయి. మనది వ్యవసాయ ప్రధానమయిన జీవితం కాబట్టి వ్యవసాయ రంగానికి సంబంధించిన ఒక ఉదాహరణ చెప్పుకొంటే సరిపోతుంది. మన రాష్ట్రంలోని మొత్తం సేద్యపు భూమిలో 68.6 శాతం తెలంగాణ రాయలసీమ జిల్లాలలో ఉందిగానీ సీటిపారుదల వసతిఉన్నభూమిలో 43 శాతం మట్టుకే తెలంగాణ రాయలసీమ జిల్లాలలో ఉంది. స్కూళ్ళు, కాలేజీలు, ఆస్పత్రులు, ప్రాథమిక ఆరోగ్య కేంద్రాలు, పరిశ్రమలు, రోడ్లు, రైలుమార్గాలు, తదితర విషయాలన్నింటిలోనూ ఈ అసమానత కనిపిస్తుంది. దురదృష్టవశాత్తూ ఈ అసమానతపట్ల వెల్లువికిన వ్యతిరేకత భూస్వామ్యవర్గాల నాయకత్వంలోకి పోయి ఏమీ సాధించకుండ సమసిపోయింది. ప్రత్యేక తెలంగాణా ఉద్యమంలో కనీసం పట్టణప్రాంత విద్యార్థి యువజనులు పెద్ద సంఖ్యలో పాల్గొన్నారు. దానికి ద్రోహంచేసిన చెన్నారెడ్డిపంటి నాయకులను రాజకీయంగా ఎండగట్టారు. రాయలసీమ 'విమోచన' ఉద్యమంలో ఇవి రెండూ ఇప్పటికీ జరగలేదు. .

దోపిడీ వర్గాల సామరస్యం ఈ మధ్య తీవ్రమయిన సంక్షోభంలో పడింది. వాళ్ళందరి అవసరాలూ తీర్చడానికని వాళ్లు 1950లలో తయారు చేసుకున్న ఆర్థిక వ్యూహం ఒకటిన్నర దశాబ్దాలపాటు కొంత ఫలప్రదంగా పనిచేసి ఆ తరువాత

ఇబ్బందులలో చిక్కుకుంది. దానిని బయటకు తీయడంకోసం ఇందిరాగాంధీ పడ్డ ప్రయాస ఫలించకపోగా ఆ ఇబ్బందల ఫలితంగా పుట్టిన అనైక్యత ఆమెను ఒకసారి పదవీ భ్రష్టనుచేసి చివరికి ఆమె ప్రాణాన్నే తీసింది. వేరే పరిష్కారం దొరకక ఆమె తన చివరి రోజులలో ఆర్థిక రంగాన్ని విదేశీ పెట్టుబడికి అప్పజెప్పడం మొదలు పెట్టింది. ఆమె మరణానంతరం అమె కుమారుడు ఆ పరిష్కారాన్నే మరింత పట్టుదలతో కొనసాగిస్తున్నాడు. ఎగుమతి దిగుమతులమీద ఆంక్షలు చాలావరకు సడలించాడు. విదేశీపెట్టుబడిమీద నియంత్రణను సడలించాడు. గతంలో ప్రభుత్వరంగానికే పరిమితం చేసిన కీలక పారిశ్రామిక రంగంలో ప్రైవేట్ పెట్టుబడికీ విదేశీపెట్టుబడికీ ప్రవేశించే అవకాశం కల్పిస్తున్నాడు. 'ఆధునీకరణ' పేరిట విదేశీ సాంకేతిక ప్రక్రియలను పెద్దఎత్తున దేశంలోకి దిగుమతిచేసి 'స్వావలంబన' అంటూ ఏదయినా ఎన్నడయినా ఉండివుంటే దానికి గోరీ కడుతున్నాడు. ఈ మార్పులపట్ల దోపిడీ వర్గాలలో ఎవరికీ అభ్యంతరం లేదు. గుత్తపెట్టుబడిదార్లకూ లేదు. ప్రాంతీయ దోపిడీవర్గాలకూ లేదు. అయితే ఈ మార్పులు తమ సంక్షోభాన్ని పరిష్కరించడానికి సరిపోతాయా లేదా, ఈ మార్పుల ఫలితంగా రూపొందగల ఆర్థిక నిర్మాణం ఎవరి ప్రాబల్యాన్ని ఏ మేరకు పెంచుతుంది, అనే సందేహాలూ అనుమానాలూ ఆరాటమూ వాళ్ళను క్షోభ పెడుతున్నాయి. ఎవరికి వాళ్లు సంక్షోభాన్ని తమకు అనుకూలంగా మలచుకొని కొత్త నిర్మాణం రూపొందితే అందులో తామే అగ్రభాగాన ఉండాలని తీవ్రంగా ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఇది పాలకవర్గాల మధ్య అపూర్వమైన అంతఃకలహాలకు దారితీస్తోంది. ఒకరి అవినీతిని ఒకరు నిస్సిగ్గుగా బయటపెట్టుకుంటున్నారు. ఆధారాలుదొరక్కపోతే అబద్ధాలు ఆడుతున్నారు. డాక్యుమెంట్లమీద దొంగ సంతకాలు పెట్టించి చలామణీ చేస్తున్నారు. తిట్టుకుంటున్నారు, దూషించుకుంటున్నారు, కొట్టుకుంటున్నారు, చంపుకొంటున్నారు. రేడియో, దూరదర్శన్, దినపత్రికలు తదితర ప్రసార సాధనాలన్నీ ఇందుకు వినియోగపడుతున్నాయి. కేంద్ర ప్రభుత్వం అజమాయిషీలో వున్న రేడియో దూరదర్శన్‌లు శ్రోతలకే సిగ్గనిపించేంతటి అబద్ధపు ప్రచారానికి బాకాలయ్యాయి. పత్రికారంగం కూడ విశ్వసనీయత, విషయ నిబద్ధత మొదలైన ఆదర్శాలను పూర్తిగా పక్కకు పెట్టి ముఠా తగాదాల రంగంలోకి దిగింది. వార్తల పేరుమీద వారివారి ఇష్టాయిష్టాలు, ఊహలు, భయాందోళనలు, ఆశలు, అన్నిటినీ ప్రచురిస్తున్నారు. ఒకేరోజు పొద్దున్న 'ఈనాడు', 'ఆంధ్రభూమి' పత్రికలు కొని చదివితే రెండు పేపర్లూ ఒకే రాష్ట్రంలో ఒకే రోజున జరిగిన విషయాలను మనకు తెలియజేస్తున్నాయని నమ్మడం కష్టం.

ఈ తగాదాలో కాంగ్రెస్ పార్టీ గుత్త పెట్టుబడిదారీ వర్గానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తోందనీ తెలుగుదేశం వంటి పార్టీలు ప్రాంతీయ దోపిడీ వర్గాలకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నాయనీ ఒక దురభిప్రాయం ప్రచారంలో వుంది. అది వాస్తవం కాకపోగా దానిని ప్రజలు నమ్మడం ప్రాంతీయ దోపిడీ వర్గాలకే మేలు చేస్తుంది. పెద్ద దోపిడీ వర్గాల కంటే చిన్న దోపిడీ వర్గాలు కొంచెం నయం కాబట్టి కాంగ్రెస్ పార్టీకి వ్యతిరేకంగా తెలుగుదేశం పార్టీకి మద్దతు నివ్వాలనే తప్పుడు సిద్ధాంతానికి అది దారి తీస్తుంది. నిజానికి కాంగ్రెస్ పార్టీ సకల దోపిడీ వర్గాల అవసరాలనూ సమన్వయ పరచి సమకూర్చిన పార్టీ. 'కాంగ్రెస్ ఒక్కటే నిజమయిన జాతీయ పార్టీ' అనే స్వాతిశయం వెనకవున్న వాస్తవం ఇది. అయితే కాలక్రమంలో ఆ సమన్వయ సూత్రం దెబ్బతిని సామరస్యం నశించేసరికి అది కాంగ్రెస్ పార్టీలో 'అసమ్మతి' అనే జాడ్యానికి దారితీసింది. ఇప్పుడది కాంగ్రెస్ పార్టీకి నిజంగానే రాచపుండు అయి కూర్చుంది. అయినప్పటికీ కొత్త సమన్వయ సూత్రాన్ని సామరస్యంగానే సాధించాలని నమ్మేవాళ్ళు పాలక వర్గాలలో వున్నారు. వాళ్ళు గుత్త పెట్టుబడిదార్లలోనూ వున్నారు. భూస్వాములలోనూ ఉన్నారు. వీళ్ళ రాజకీయ వ్యక్తీకరణగా కాంగ్రెస్ పార్టీ కొనసాగుతోంది. అదే విధంగా సామరస్యాన్ని పక్కకు పెట్టి ఆర్థిక పునర్నిర్మాణాన్ని తమ అవసరాలకు అనుకూలంగా రూపొందించుకోవాలని ఆశించే వాళ్ళు పెట్టుబడిదార్లలోనూ ప్రాంతీయ దోపిడీ వర్గాలలోనూ వున్నారు. ఆ దృక్పథం వున్న ప్రాంతీయ దోపిడీవర్గాల వేదికగా తెలుగుదేశం పార్టీ పుట్టింది. ఈ దృక్పథంతో అసంతృప్తి చెందిన వ్యక్తులు తెలుగుదేశం పార్టీ రాజకీయాలనుండి పై దొలగినప్పుడు ఈ వాస్తవం బయటపడుతుంది. నాదెండ్ల భాస్కరరావు ఇందుకు చక్కటి ఉదాహరణ.

తెలుగుదేశం పార్టీ పుట్టింది ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనే కావడం వల్ల పాలకవర్గాల అనైక్యత తన నగ్న స్వరూపాన్ని ఆంధ్రరాష్ట్రంలోనే స్పష్టంగా ప్రదర్శిస్తోంది. ఎన్నికలలో హింసాకాండ, రిగ్గింగ్, హత్యలు, పరస్పర దూషణ, గత నాలుగయిదేళ్ళలో అనూహ్యంగా పెరిగిపోయాయి. ఎవరికివారు ఈ కొట్లాటలో ప్రజలను తమ వెంట సమీకరించుకోవడానికి ఎటువంటి నైచ్యానికీ వెనకాడడం లేదు. ఇటు కాంగ్రెస్‌లో వున్నవారయినా అటు తెలుగుదేశం పార్టీలో ఉన్నవారయినా ఈ ప్రాంతీయ దోపిడీ వర్గాలకు గ్రామాలతోనూ వ్యవసాయ రంగంతోనూ భూమితోనూ సజీవ సంబంధాలున్నాయి. గ్రామీణ జీవితంలో ప్రముఖపాత్ర వహించే కులం జనసమీకరణకు బలమైన సాధనం అయింది. ఈ పెత్తందార్లు తమ తమ కులాలకు చెందిన

సామాన్య రైతాంగాన్ని తమ వెంట సమీకరించుకుంటున్నారు. ఇది ముందునుండీ వున్నదే గానీ ఈ సంక్షోభకాలంలో పూర్తిగా లజ్జ లేకుండ సాగుతోంది. కులం పేరిట జనాన్ని విడదీయడం, కులతత్వాన్ని రెచ్చగొట్టడం, కుల తగాదాలు ప్రేరేపించడం, రాష్ట్ర రాజకీయాలలో ప్రముఖ విషయం అయింది. పోను పోను ఈ పరిస్థితి మరింత క్షీణిస్తుందని ఊహించడానికి సందేహించ వలసిన అవసరం లేదు.

ప్రజలు :

ఇక అజెండాలోని మూడవ అంశానికి వద్దాం.

'అభివృద్ధి' అనేది దేశ ఆర్థికరంగంలో వ్యవసాయ రంగం ప్రాధాన్యతను తగ్గించి పారిశ్రామిక రంగాన్ని పెంచాలని బూర్జువా అర్థశాస్త్ర సిద్ధాంతాలు చెప్తాయి. ఆ మార్పు అంతర్గతంగా జరగక బయటినుండి దిగుమతి అయితే అది శ్రామిక వర్గం సాంస్కృతిక మానసిక వికాసానికి దోహదం చేయదనీ పైమెరుగుగానే వుండి పోతుందనీ ఇవాళ విమర్శిస్తున్నాం. అదట్లాగుంచి ఆ మార్పును దిగుమతి చేసుకునే ప్రయత్నం నామమాత్రంగా కూడ సఫలం కాదని మనదేశ చరిత్ర రుజువు చేస్తుంది. సామ్రాజ్యవాదానికి దేశంలోని మొత్తం వనరులూ అందరు ప్రజలూ అక్కరలేదని చూసాం. బహుళజాతి గుత్తపెట్టుబడిదారులది ప్రపంచవ్యాప్త దృక్పథం. ప్రపంచాన్ని ఒక మొత్తంగా, అందులో పాశ్చాత్య దేశాలను కేంద్రంగా చూస్తూ అవి తమ పెట్టుబడి మదుపునూ సాంకేతిక ప్రక్రియల ఆవిష్కరణనూ నిర్ణయిస్తాయి. దీనికి ఒక భారతదేశాన్నో ఇండోనీషియానో ఏ మేరకు పారిశ్రామికీకరించాలో ఆ మేరకే చేస్తాయి. రెండవది, సామ్రాజ్యవాద పరిశ్రమ, పెట్టుబడి ప్రధానమయినదే తప్ప శ్రమ ప్రధానమైనది కాదు గనక, ఆ యింత పారిశ్రామిక అభివృద్ధికూడ ఇక్కడి కూలిజనానికి కొత్త జీవితాన్ని కల్పించజాలదు. మన రాష్ట్రాన్నే ఉదాహరణగా తీసుకుంటే గత రెండు దశాబ్దాల కాలంలో విశాఖపట్నం హైదరాబాదు తదితర ప్రాంతాలలో కొంత ఆధునిక పరిశ్రమ పెరిగిందని చెప్పాం. అయితే ఈ పరిశ్రమ ఫలితం ఉత్పత్తిలో కనిపించినంతగా ఉద్యోగాలలో లేదు. ఈ పరిశ్రమలలో ముఖ్యమయినవి రసాయనిక (chemical), లోహ (metals), యంత్రపరికరాల (machinery and spare parts) పరిశ్రమలు. 1977-78 నాటికి రాష్ట్ర పారిశ్రామిక ఉత్పత్తిలో ఈ పరిశ్రమల వాటా (వరుసగా) 12.4 శాతం, 4.2 శాతం, 16.3 శాతం కాగా, పారిశ్రామిక కార్మికులలో ఈ పరిశ్రమలలో పనిచేసే వారి వాటా వరుసగా 3.8

శాతం, 1.8 శాతం, 9.6 శాతం. కాబట్టి సామ్రాజ్యవాదం గొడుగు క్రింద జరిగే 'అభివృద్ధి' అసలే స్వల్పం, సంక్షుభితం, అనుకుంటే దానివల్ల ప్రజలకు ఒనగూరే జీవనాధారం మరీ స్వల్పం.

దీని ఫలితాన్ని నిరుద్యోగంలో చూడవచ్చును. ఇవ్వాళ రాష్ట్రంలో నిరుద్యోగుల సంఖ్య 20 లక్షలు దాటిందని అంటూంటారు. అయితే ఇది నిరుద్యోగ సమస్యను పూర్తిగా కాదు సరికదా సగంకూడ ప్రతిఫలించదు. నిరుద్యోగులుగా లెక్కించబడని వారు చాలా మంది సంవత్సరంలో కొద్ది కాలం మాత్రమే పని చేస్తారు. ఇది ముఖ్యంగా గ్రామీణ పేదలకు వర్తిస్తుంది. మన రాష్ట్రంలో గ్రామీణ జనాభా మొత్తం జనాభాలో 1961 నాటికి 82.6 శాతం వుండింది, 1981 నాటికి 76.7 శాతానికి మట్టుకే తగ్గింది (వ్యవసాయరంగంలో చెప్పుకోదగ్గ అభివృద్ధి లేకుండ గ్రామీణ జనాభా దాదాపు ఒకే దామాషాలో ఉండి పోవడం అనేది వక్రమయిన 'అభివృద్ధి' కి మరొక నిదర్శనం). 1981 జనాభా లెక్కల ప్రకారం రాష్ట్రంలోని శ్రామికుల సంఖ్య 2.45 కోట్లు కాగా అందులో వ్యవసాయ కార్మికులు 83 లక్షల మంది (33 శాతం), రైతులు 74 లక్షల మంది (30 శాతం) కాగా ఫ్యాక్టరీ కార్మికులు కేవలం 5.5 లక్షల మంది (2.2 శాతం). వ్యవసాయ కార్మికులందరూ, రైతులలో ఎంతలేదన్నా సగం మంది (అంటే మొత్తం 1.20 కోట్ల మంది), సంవత్సరానికి సగటున 6 నెలలు పనీ ఆదాయమూ లేకుండ బ్రతుకుతూవుంటారు. వీళ్ళకు జీవనం కల్పించి వీళ్ళ శ్రమను సద్వినియోగం చేయనిదే ఈ దేశంలో 'అభివృద్ధి' అనేది సాధ్యం కాదు. ఆ పనిచేయకుండ విచ్చలవిడిగా నూతన సాంకేతిక ప్రక్రియలనూ వాడకపు వస్తువులనూ దిగుమతి చేసుకుని ముఖానికి ఆధునికత అనే రంగు పులుము కొని కాలక్షేపం చేస్తున్నాం మనం.

ప్రజలకు జీవనం కల్పించడంలో ఇంత ఘోరంగా విఫలమైన వ్యవస్థ వాళ్ళను (మొదట్లో చెప్పినట్టు) తుపాకులతోను రాయితీలతోను పరిపాలించాలి రాయితీలు ఎంతవరకు పనిచేస్తాయన్నది రెండు విషయాల మీద ఆధారపడి వుంటుంది. ప్రజలకు రాయితీలు ఇవ్వగల స్తోమత వ్యవస్థకు ఏమాత్రం ఉందనేది ఒక విషయం కాగా ప్రజల చైతన్యం రాయితీలతో సంతృప్తి చెందే స్థాయిని దాటి ఎంత దూరం ఎదిగిందనేది రెండవ విషయం.

భూమి సమస్యను పరిష్కరించక పోయినా, ప్రభుత్వ బంజర్లు ఉన్నంత కాలం బంజర్లలో పేదలకు ఇళ్ళ ప్లాటు ఇప్పించగలరు. రాష్ట్రంలో నిరక్షరాస్యత 70 శాతం (స్త్రీలలో 80 శాతం) ఉంటూండగానే చదువుకున్న కొద్దిమంది యువకులు అసంతృప్తికి లోను కాకుండ ఉండేందుకు వసతులు లేని కాలేజీలు తెరిచి స్కాలర్ షిప్పులు ఇవ్వగలరు. గిరిజనుల భూమి సమస్యను పరిష్కరించకుండ ఐ. టి. డి. ఏ ఆధ్వర్యంలో వాళ్ళకు ఆశ్రమ పాఠశాలలు కట్టియ్య గలరు. సన్నకారు చిన్నకారు రైతులకూ కూలివాళ్ళకు ఎడ్లో గేదెలో కొనుక్కోవడానికి అప్పులిచ్చి ఆ పశువు తిండి లేక చచ్చిపోతే అప్పు మాఫ్ చేయగలరు.

అయితే 4 దశాబ్దాల ప్రగతి తరువాత కేవలం 4 శాతం పెరుగుదల రేటును చేరుకొని అక్కడ స్థిరపడిపోయిన ఆర్థిక రంగం ఇవ్వగల రాయితీలు స్వల్పమే. అంతకంటే ముఖ్యంగా, పాలక వర్గాలలో అంతఃకలహమూ అసహనమూ పెరిగే కొద్దీ జాతీయ ఆదాయంలో వచ్చే పెరుగుదల వాళ్ళ పంపకాలకే సరిపోదు కాబట్టి ప్రజలకు ఇవ్వడానికేమీ మిగలదు. తుపాకుండగా రాయితీలు ఎందుకనే అవగాహనకు పాలక వర్గాలు త్వరలోనే వస్తారు. ఎన్టీఆర్‌కు ఈ అవగాహన పదవిలోకి వచ్చిన నాటి నుండీ వుంది.

ఇక చైతన్యం విషయానికొస్తే, ఇంతటి పోరాట సంప్రదాయం ఉన్న ప్రజలు చిన్న చిన్న రాయితీలతో సంతృప్తి చెందేవారు కారు గానీ భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ ప్రజల చైతన్యాన్ని నీరుగార్చడంలో పాలక వర్గాలకు చాలా తోడ్పడింది. అధికారంలో వున్న పాలక వర్గాల పార్టీలన్నిటికీ ఏదో ఒక 'కమ్యూనిస్టు' పార్టీ మద్దతు ఉంటూనే వస్తోంది. వాళ్ళు ఇచ్చే వాగ్దానాలకూ చిన్న చిన్న రాయితీలకు వీళ్ళు అభ్యుదయం రంగు పులిమి ప్రజలను మోసం చేయడంలో దోహదపడుతున్నారు. ఈ దుర్మార్గం వల్ల బాగా లాభపడ్డ పాలక వర్గ నాయకురాలు ఇందిరాగాంధి. ఈనాటికీ మన రాష్ట్రంలో చాలాచోట్ల హరిజనులు ఒక బావినో బోర్ పంపునో చూపించి 'ఇందిరమ్మ వేయించింది' అని చెప్పుకుంటారంటే ఆ దౌర్భాగ్యపు పరిస్థితిలో 'కమ్యూనిస్టుల' పాత్ర చాలావుంది. సి. పి. ఐ. (ఎం.) ఆరేళ్ళుగా ఎన్టీ ఆర్ కు సేవ చేస్తూనేవున్నా రాష్ట్రంలోని పేద ప్రజానీకంలో తనకే వున్న మద్దతు అంతంత మాత్రం కాబట్టి అంతటి ఫలితాన్ని సాధించలేకపోయింది.

ప్రజలలో చైతన్యం పెరిగేకొద్దీ ఎందరు 'కమ్యూనిస్టులు' సహాయం చేసినా ఈ రకమైన బూటకం పనిచేయదు. బలప్రయోగం అవసరం అవుతుంది. ఆ చైతన్యం

వ్యవస్థ పునాదులకే ఎదురుతిరిగినా, పాలకుల 'అభివృద్ధి' పంథాకు అడ్డం వచ్చినా లేక పాలకులు తమ అంతర్గత సంక్షోభానికి వెదుక్కొంటున్న పరిష్కారాలకు తెలిసో తెలియకో అడ్డం వచ్చినా, ఆ బలప్రయోగం అత్యంత పాశవికంగా ఉంటుంది.

ఇందులో మొదటి రెండు కారణాలవల్ల తీవ్రమయిన అణచివేతను ఎదుర్కొంటున్నది అడవి ప్రాంతాలజనం, ప్రత్యేకించి గిరిజనులు. గత 150 సంవత్సరాల 'అభివృద్ధి' ఫలితంగా గిరిజనులకు జరిగినంత అన్యాయం వేరే ఎవ్వరికీ జరగలేదు. ఆ వాస్తవాన్ని మన రాష్ట్రంలో స్పష్టంగా చూడవచ్చును. మన రాష్ట్రంలో మొత్తం 150 లక్షల ఎకరాలు అడవులు ఉన్నాయని ప్రభుత్వం అంటుంది. ఇది మొత్తం భూభాగంలో 23.6 శాతం (ప్రభుత్వం 'అడవులు'గా భావించే భూభాగంలో ఒక్కొక్కప్పుడు పొలాలుండవచ్చును. ఊళ్ళుండవచ్చును, ఇళ్ళుండవచ్చును, బీళ్లుండవచ్చును. అయినప్పటికీ అడవుల విస్తీర్ణంలో మన రాష్ట్రం దేశంలో సగటు కంటే 20 శాతం ఎక్కువే ఉందనేది వాస్తవం.) ఈ అడవులలో ప్రధానమయినవి గోదావరీ లోయ అడవులు, కృష్ణా లోయ అడవులు, తూర్పు కనుమల అడవులు. గోదావరీలోయ అడవులూ తూర్పు కనుమల ఉత్తరభాగపు అడవులూ కలిసిపోయి వున్నాయి. ఇవి శ్రీకాకుళం, విజయనగరం, విశాఖపట్నం, తూర్పు పశ్చిమ గోదావరులు, ఖమ్మం, వరంగల్, కరీంనగర్, ఆదిలాబాద్, నిజామాబాద్ జిల్లాలలో విస్తరించి ఉన్నాయి. అడవులలో సవర, జాతాపు, కొండదొర, బగత, కోందు కొండరెడ్డి, కోయ, గోండు, నాయకపు, కొలాం, పరధాన్ తదితర తెగలు నివసిస్తున్నారు. వీళ్ళలో పూర్తిగా పోడు వ్యవసాయానికి పరిమితమయిన కోందులనుండి ఎంతోకొంత నాగరిక వ్యవసాయంచేసే గోండులు, కోయల దాకా అన్ని రకాలవాళ్ళూ ఉన్నారు. తూర్పుకనుమల మధ్యభాగమయిన నల్లమల అడవులూ కృష్ణానదీలోయ అడవులూ కలిసివున్నాయి. ఇవి మహబూబ్‌నగర్, కర్నూలు, ప్రకాశం, గుంటూరు జిల్లాలలో విస్తరించి ఉన్నాయి. చెంచులు ఇక్కడి ముఖ్య తెగ. వీళ్ల బాగా వెనకబడ్డ జనం, ఇప్పటికీ చెంచులలో స్థిరవ్యవసాయం చేసేది బహుకొద్దిమంది. ఇక తూర్పు కనుమల దక్షిణ భాగపు అడవులు నెల్లూరు, కడప, చిత్తూరు, జిల్లాలలో విస్తరించి ఉన్నాయి. ఎరుకలు యానాదులు ఇక్కడ కనిపిస్తారు గానీ వీళ్ల ప్రధానంగా అడవి జనం కారు. మైదాన ప్రాంతాలలో చిల్లర వృత్తులూ నేరాలూ చేస్తూ బ్రతుకుతున్నారు ఈ తెగలు కాక చెప్పుకోవలసింది లంబాడీలు. ఈ జిల్లా ఆ జిల్లా అనే తేడాలేకుండ వీళ్లు రాష్ట్రమంతటా కనిపిస్తారు. వృత్తులలో వ్యాపారాలలో ఉద్యోగాలలో తక్కిన గిరిజనులకంటే ఎక్కువ కనిపిస్తారు.

రాష్ట్ర జనాభాలో గిరిజనులు కేవలం 6 శాతమే ఉన్నా, అడవివాసులు కావడం వల్ల అణచివేతకూ నిర్బంధానికీ ఎక్కువగా గురయ్యేది వీళ్ళే. అడవుల సహజ సంపద నాగరికులకూ వారి 'అభివృద్ధి'కీ, చాలా అవసరం. ఆధునిక కాలానికి పూర్వం నుండీ కూడ గిరిజనేతరులు గిరిజనులను అణచివేసి అడవి భూములను ఆక్రమించుకుంటూనే వున్నారు. ఆధునిక కాలంలో పారిశ్రామిక తదితర నాగరిక అవసరాల కోసం అడవిలోని కలపనూ ఖనిజాలనూ నాగరికులు కాంక్షించడం మొదలవడంతో అటవీజనం మీద దాడులు మరింత అయినాయి, అడవులమీద గిరిజనులకు సంప్రదాయకంగావున్న హక్కులన్నీ ఒక్కొక్కటీ వాళ్ళవి కాకుండా పోయాయి. ప్రభుత్వం అడవులమీద తన గుత్తాధిపత్యాన్ని ప్రకటించుకొని, అడవులను నరికి సేద్యం చేయడాన్ని నిషేధించడమేకాక తరతరాలుగా సేద్యం చేస్తున్న భూములను సహితం అడవులుగా ప్రకటించి గిరిజన గ్రామాలను ఖాళీచేయిస్తోంది. ఖాళీచేయకపోతే ఇళ్లు తగలబెడుతూవుంది, అరెస్టు చేస్తోంది, కేసులు పెడుతూవుంది. మరొకవైపు గిరిజనుల భూములను ఆక్రమించుకున్న గిరిజనేతరులనుండి స్వంతదారులకు ఆ భూములు తిరిగి ఇప్పించడానికని చెప్పి రూపొందించిన చట్టాలను అమలు చేయకపోగా, గిరిజనేతరులు పూర్తిగా ఆక్రమించుకున్న ప్రాంతాలలో గిరిజనులెవ్వరూ మిగలలేదన్న నెపంమీద ఆ ప్రాంతాలను 'డీ-నోటిఫై' చేసి షెడ్యూల్డు ప్రాంతాల జాబితానుండి తొలగించే యోచన చేస్తోంది! 19వ శతాబ్దం ప్రథమార్థంలో మొదలయి బ్రిటిష్ పాలకులకు ఒక తలనొప్పిగా పరిణమించిన 'రంపఫితూరీల' ఫలితంగా బ్రిటిష్ వాళ్ళు 1917లో గిరిజనులు ఎక్కువగా నివసించే ప్రాంతాలను ఏజెన్సీ ప్రాంతంగా 'నోటిఫై' చేసి (ప్రకటించి) ఆ ప్రాంతాల పాలనకు ప్రత్యేకమయిన యంత్రాంగాన్ని ప్రతిపాదించారు. ఈ నాటికీ గిరిజనపోరాటాలు రాష్ట్రంలో జరుగుతూనేవున్నా తెలుగుదేశం ప్రభుత్వం ఆ కనీస సంస్కరణ మన స్తత్వంకూడ లేకుండ ఆ నాటి సంస్కరణలను వెనక్కు తీసుకునే ప్రయత్నం చేస్తోంది.

ఈ నేపథ్యంలో, ఉత్తరాంధ్ర తెలంగాణా జిల్లాల అడవి ప్రాంతమంతా అల్లకల్లోలమయిందంటే ఆశ్చర్యపోవలసిన అవసరంలేదు. 'నక్సలైట్ల' వల్ల అది అల్లకల్లోలమయిందని ప్రభుత్వం ఆరోపిస్తుందిగానీ విప్లవ కమ్యూనిస్టుల అండదండలు లేకపోతే గిరిజనులు ఈ పాటికి నామరూపాలు లేకుండ పోయేవారు. గతసంవత్సరం దాపురించిన కరువువల్ల అదిలాబాద్ మరొక కలహండి అయివుండేది. అది జరిగి

వుంటే దానిని ఎవ్వరూ హింసగా భావించి ఉండరు గానీ దానిని ప్రతిఘటించే రాజకీయం మట్టుకు అందరికీ దుస్సహమైన హింసగానే కనిపిస్తుంది.

ఈ రెండు నాల్కలపై ఖరికి అడవి ప్రాంతాలేకాక కరీంనగర్ జిల్లా మైదాన ప్రాంతాలుకూడ ఒక ఉదాహరణే. 1978 దాకా కరీంనగర్ గ్రామాలలో నెలకొని వున్న భూస్వామ్య సంబంధాలగురించి వింటే కాశీమజిలీ కథలలాగ వుంటుంది. వెట్టి చాకిరీ, బలవంతపు పంచాయితీలు, 'దండుగలు', వెట్టిసేవలు, స్త్రీలపైన లైంగిక అత్యాచారాలు — అన్నీ ఏ జమానాలోనో పోయాయనుకున్నవి మూడు దశాబ్దాల సంక్షేమ రాజ్యం తరువాత కరీంనగర్‌లో ఇంకా మిగిలే ఉన్నాయి. 1946-51 కాలంలో వరంగల్ నల్గొండ జిల్లాలలో రైతాంగపోరాటం రాకపోతే అక్కడకూడ మిగిలే వుండేవి. ఆ జిల్లాలలో ఈ పోరాటం నిర్వహించిన కర్తవ్యాన్ని కరీంనగర్ జిల్లాలో విప్లవకమ్యూనిస్టు ఉద్యమం ఎదుర్కొంది. రాజ్యాంగానికీ ప్రజాస్వామ్య భావనకూ మానవత్వానికి వ్యతిరేకమయిన ఈ అత్యాచారాలన్నీ కొనసాగుతుండినా దానిని ఎవ్వరూ 'హింస' అనుకోలేము. ప్రభుత్వం తన కర్తవ్యంలో విఫలమయినట్టు ఎవరూ అనుకోలేదు. కానీ వీటిని ప్రతిఘటించే ఉద్యమం పుట్టగానే అంతలో అందరికీ హింస కనిపించింది. రాష్ట్ర ప్రభుత్వం వెంటనే సిరిసిల్ల, జగిత్యాల తాలూకాలను 'కల్లోలిత ప్రాంతాలు'గా ప్రకటించకపోతే అది తన కర్తవ్యంలో విఫలమయినట్టు అందరూ తప్పక అనుకొనేవారు. ఇక అప్పటినుండీ కరీంనగర్ జిల్లా చరిత్ర రాక్షస పురాణంగా మారింది. చిత్రహింసలు, గృహ విధ్వంసనం, 'ఎన్ కౌంటర్' హత్యలు, నిర్బంధితుల 'అదృశ్యం' ఎడ తెరిపిలేకుండ జరుగుతూనే వున్నాయి.

చెప్పుకోదగ్గ విషయం ఏమిటంటే భూస్వామ్య పెత్తనాన్ని ఎదిరించేక్రమంలో విప్లవోద్యమం కరీంనగర్ జిల్లాలో 'అభివృద్ధి'కి గట్టిగానే అడ్డంతగిలింది. 'అభివృద్ధి' అనేది భూస్వామ్య వ్యతిరేకక్రమం అయితే ఇది జరిగివుండేది కాదుగానీ మన'అభివృద్ధి స్వభావమే అంత. 1970ల లోనే గోదావరికి పోచంపాడు దగ్గర శ్రీరాంసాగర్ అనే పేరుతో ప్రాజెక్టు కట్టారు. అది వుండేది నిజామాబాద్ జిల్లాలో నయినా నీళ్ళు వచ్చేది కరీంనగర్‌కు. కరీంనగర్‌లో ఒక్క సిరిసిల్లను మినహాయిస్తే మిగిలిన అన్ని తాలూకాలకూ ఆ ప్రాజెక్టు నీళ్ళువస్తాయి. సిరిసిల్ల మాటకొస్తే ఆ తాలూకాలో ముందు నుండీ కూడ బావుల కింద వ్యవసాయం ఎక్కువ. కరెంటు వచ్చిన తరువాత పంప్ సెట్లతో అది కూడ ఆధునీకరించబడింది. ఈ ఆధునీకరణే కాక, కరీంనగర్ జిల్లాలో బొగ్గు, విద్యుత్తు, సిమెంటు, ఎరువులు, కరెంటు ఉత్పత్తి చేసే పరిశ్రమలున్నాయి.

బొగ్గుబావులు నిజాం జమానానుండి ఉన్నవే అయినా తక్కిన పరిశ్రమలు స్వాతంత్ర్యం తరువాత వచ్చినవి. మొత్తం మీద కరీంనగర్ చాలా అభివృద్ధినే సాధించింది (అయినా గ్రామీణ సమాజంలో భూస్వామ్య పెత్తనం ఎంతగా వుందో పైన చెప్పాం. అంతేకాక గ్రామీణ పేదరికం చాలా ఎక్కువగా వున్న జిల్లాలలో కరీంనగర్ ఒకటని ప్రభుత్వ గణాంకాలు చెప్తాయి. కరీంనగర్ గ్రామాలలో దరిద్రరేఖకు దిగువన నివసించే జనాభా 78 శాతం అని ప్రభుత్వ లెక్కలు).

అంతా బాగుంటే కరీంనగర్ భూస్వాములు తమ భూస్వామ్య పెత్తనాన్ని వినియోగించుకొని ఈ 'అభివృద్ధి' వల్ల చాలా ప్రయోజనం పొంది ఉండేవారు. కృష్ణా గుంటూరు జిల్లాల చౌదర్లు, నెల్లూరు జిల్లా రెడ్లలాగ కరీంనగర్ జిల్లా వెలమ దొరలు కూడ రాష్ట్ర రాజకీయార్థికరంగంలో ప్రముఖస్థానాన్ని త్వరలోనే సాధించుకొని ఉండే వారు. భూస్వామ్య వ్యతిరేక పోరాటాలు ఈ సహజ క్రమానికి అడ్డం వచ్చాయి. కరీంనగర్ జిల్లాలో కొనసాగుతున్న రాక్షస నిర్బంధాన్ని అర్థం చేసుకునేటప్పుడు దీనినొక ముఖ్య విషయంగా పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి.

ఈ ఉద్యమాలూ సంఘటిత పోరాటాలూ ఒక ఎత్తయితే జనం ఎక్కడికక్కడ అసంఘటితంగా వ్యక్తీకరిస్తున్న నిరసన ఒకెత్తు. రాయితీలూ సంస్కరణలూ భ్రమలూ అన్నీ పోగా ప్రజలకు నిరసన ఒక్కటే ఇవ్వాళ మిగిలింది. గ్రామాలలో మంచినీటి సౌకర్యం కోసం, ఇళ్ళస్థలాలకోసం, పోరంబోకు భూములకోసం, విద్యా వైద్య సౌకర్యాలకోసం, కూలి రేట్ల కోసం, మిగులు భూముల కోసం, అలజడి చేస్తున్నారు. చేనేత కార్మికులూ ఇతర చేతి వృత్తుల వాళ్ళూ ఏనాటి కానాడు కోల్పోతున్న జీవనాన్ని కాపాడుకోవాలని అలజడి చేస్తున్నారు. మాల మాదిగ కులస్తులు అంటరానితనానికీ కులపరమయిన వివక్షకూ వ్యతిరేకంగా అలజడి చేస్తున్నారు. గత నాలుగేళ్ళుగా అభివృద్ధి చెందుతున్న దళిత ఉద్యమం ఫలితంగా ఈ చివరి అలజడి ఇప్పుడిప్పుడే కొంత సంఘటిత రూపం తీసుకుంటోంది.

ఆర్థిక రంగం పాలక వర్గాల దోపిడీ అవసరాలను దాటి కొంచెం విస్తరిస్తే ఈ ప్రజల ఆకాంక్షలను కొంత వరకు ఇముడ్చుకోవడం అధికార యంత్రాంగానికి సాధ్యం అయ్యేది. అయితే ఆర్థిక రంగం తీవ్ర సంక్షోభంలో వుంది. పాలక వర్గాల లోని వివిధ సెక్షన్ల అవసరాలు తీర్చడానికే అది సరిపోవడం లేదు. ఇక ప్రజలకు రాయితీలు ఇచ్చే ప్రసక్తి లేదు. అంతే కాక, సంక్షోభం నుండి బయట పడే ప్రయత్నంలో పాలక వర్గాలలోని వివిధ సెక్షన్లు ఎవరికి వారు తమది పై చేయి కావాలని

ఆకాంక్షిస్తున్నారు. దాని కోసం ప్రజలమీద అజమాయిషీ పెంచుకునే ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. ఇది కూడ ప్రజల మీద హింసాకాండను మరింత పెంచుతోంది. నిజానికి ప్రజల కోర్కెలు తీర్చలేక పోవడం అనే వైఫల్యం కంటే ప్రజల మీద పెత్తనం పెంచుకోవాలన్న ఆరాటమే పెరుగుతూన్న హింసాకాండకు ఎక్కువగా దోహదం చేస్తోందనిపిస్తుంది. ఆ కారణంగా పాలక వర్గాల అంతర్గత సంఘర్షణ ఎక్కడ తీవ్రంగా ఉంటే ప్రజలమీద జరిగే హింసాకాండ కూడ అక్కడే తీవ్రంగా ఉంది. వాళ్ళ కొట్లాటలలో అవసరమయిన జన సమీకరణకు జనం చైతన్యం అడ్డం వస్తోంది. పాలక వర్గాల అంతర్గత సంఘర్షణ, జనం చైతన్యస్థాయి, రెండూ కూడ ఎక్కువగా వున్న ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ప్రజల మీద పాలక వర్గాలు అమలుచేసే హింసాకాండకూడ అధికంగా వుంది. కాంగ్రెస్ రాజకీయాల ఆధిపత్యాన్ని కూలదోసే లక్ష్యంతో పోరాటం ప్రకటించిన తెలుగుదేశం పార్టీకి ఆరుకోట్ల ఆంధ్రుల ఏకగ్రీవమయిన మద్దతు దొరక్కుండా అడ్డు పడుతూన్న రాజకీయ శక్తుల పట్ల - విప్లవ కమ్యూనిస్టులు గానీ దళిత ఉద్యమకారులు గానీ ఈ మధ్య వ్యూహం మార్చుకున్న భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ గానీ తెలుగుదేశం నాయకులను వ్యక్తిగతంగా అప్రతిష్ఠపాలుజేసిన పింగళి దశరథరాం వంటి వారేగానీ — ఎన్టీఆర్ ప్రదర్శిస్తూన్న ఫాసిస్టు అసహనం ఈ నేపథ్యంలో పుట్టింది.

తెలంగాణ జిల్లాలలో జనం చైతన్యానికి స్ఫూర్తినిచ్చింది రాజకీయ ఉద్యమం కాబట్టి అక్కడ నిర్బంధం పోలీసు యంత్రాంగం ద్వారా అమలవుతోంది. కోస్తా జిల్లాలలో చైతన్యానికి ప్రాతిపదిక సామాజిక పరిణామం కావడం వల్ల పోలీసు యంత్రాంగాన్ని ప్రయోగించడానికి నెపం దొరకక కులపరమయిన దాడులకు పూనుకుంటున్నారు. తెలంగాణా జిల్లాలలో వ్యవసాయ శ్రామిక జనంలో వ్యవసాయకూలీల కంటే రైతుల సంఖ్య కొద్దిగా ఎక్కువ (రైతులు 52శాతం, వ్యవసాయకూలీలు 48 శాతం), రాయలసీమ జిల్లాలలో ఇరువర్గాలూ దాదాపు సమానం, కాగా కోస్తా జిల్లాలలో రైతులకంటే వ్యవసాయకూలీలు చాలా ఎక్కువ (రైతులు 41 శాతం, వ్యవసాయకూలీలు 59 శాతం). అంతేకాక రైతులు — వ్యవసాయకూలీలు అనే వర్గ విభజన కోస్తా జిల్లాలలో మరింత స్పష్టంగా వుంది. మనదేశంలో అవలంబించిన 'అభివృద్ధి' పంథాకు కులం ఒక అవరోధం కాకపోగా ఒక సాధనం అయిన కారణంగా చాలా 'అభివృద్ధి'ని చవిచూసిన కోస్తా జిల్లాలలో కులతత్వమూ ఎక్కువే. కొంత క్రైస్తవ మత ప్రభావం వల్ల, కొంత అక్షరాస్యత వల్ల, మరికొంత చాలా

దశాబ్దాలుగా కోస్తా జిల్లాల మీద ప్రభావం వేసిన కమ్యూనిస్టు నాస్తిక తదితర ఉద్యమాల వల్ల, ఆ ప్రాంతంలోని మాల మాదిగ కులస్తులలో చైతన్యమూ ఎక్కువగానే వుంది. వారిని అణచివేయడానికి స్థానిక పెత్తందార్లు కులాన్ని వినియోగించుకుంటున్నారు. తమ కులానికి చెందిన మధ్యతరగతి జనాన్ని కులం పేరుమీద రెచ్చగొట్టి దళితులమీద దాడులు చేయిస్తున్నారు.తరతరాలుగా వస్తున్న గ్రామీణ సమాజ నిర్మాణం ఇందుకు దోహదపడుతోంది. కారంచేడు నుండి పిప్పరదాకా ఏ దాడిని చూసినా ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. రాయలసీమ జిల్లాలలోకీ కొంత 'అభివృద్ధి'ని చవి చూసిన చిత్తూరు జిల్లాలోనూ గత అయిదారేళ్ళుగా ఈ రకమయిన దాడులు జరుగుతున్నాయి. ఇవి భవిష్యత్తులో పెరిగేవే తప్ప తరిగేవి కావని చెప్పడానికి మనం 'ద్రష్టలం' కానక్కరలేదు.

ముగించేటప్పుడు భవిష్యత్తును గురించి ఆశాభావం వ్యక్తం చేయడం సంప్రదాయం. సుదూర భవిష్యత్తు సంగతేమోగానీ సమీప భవిష్యత్తును గురించి ఆశాభావం కంటే ఆందోళన వ్యక్తం చేయడమే నిజాయితీ అనిపించుకుంటుంది. పాలక వర్గాల సంక్షోభానికి పరిష్కారం ఎంత తన్నుకున్నా వాళ్ళకు అంతుపట్టడం లేదు. వెతికి పెట్టవలసిన బాధ్యత మన మీద లేదు. ప్రత్యామ్నాయ వ్యవస్థకు అవసరమయిన ప్రజా ఉద్యమాల నిర్మాణాన్ని కష్టతరం చేస్తున్న ఆటంకాలన్నీ అట్లాగే వున్నాయి. వీటిని తొలగించడానికి తీవ్రమయిన ప్రయత్నం చేయకుండ ముందుకు సాగలేము.